

186684

Universul

Anul XLIV Nr. 33

12 August 1928

5 Lei

Interar

CONSTANTIN RADOVICI

C t i o r i i

CONSTANTIN RADOVICI

Cu tot numărul relativ destul de mare de actori și actrițe pe care într'un veac l'a avut teatrul românesc; cu toată zarva tinerilor așteptând de o sută de ani la porțile cari, deschise, desfășură ochilor cel mai adevărat paradis artificial — nu se poate găsi în mulțimea lor, a celor care au jucat și a celor care au voit să

rului romantic, până la 50 de ani, a cercetătorului de femei, a — ceioce se numește — „primului amoretz“. În jurul acestui element s'au adunat un puun de imitatori, nu lipsiți de însușiri personale, dar care lucrează deocamdată cu mijloacele maestrului.

Mai avem figura sculpturală, trupul

țelor lui, dominat de o moralitate impunătoare deși discretă și care asaltat de perversiunile, inegalitățile și dușmăniile împrejmuitoare, să opuc unitatea solidă a bărbatului?.. Am avut și avem și azi un actor de mare talent, admirabil reprezentant al d-rului Stockmann, al lui Brand, al eroului din „Moartea civilă“, al tuturor bărbaților întregi din repertoriul cunoscut, inclusiv „Samson“ de Bernsteîn. Acest mare artist a avut două inconveniente: n'a fost suficient utilizat și vocea lui n'a fost suficient de înzestrată.

Cred că ne-am apropiat destul de bine de Constantin Radovici.

A fost singurul artist dramatic al teatrului românesc care putea reprezenta un tip de bărbat în toată puterea cuvântului, înfățișarea lui viguroasă și totuși blândă, mare și totuși familiară, frumusețea figuri lui, care n'avea totuși niciun semn al disoluției prin feminitate, vocea lui bărbătească, adică plină de acele rezonanțe metalice care dau puțină artistului să lucreze cu ea ca și cu o vioară Stradivarius — toate acestea Constantin Radovici le avea.

Faptul că de la moartea lui și până la el n'am avut un temperament similar, evident pune și în mai mare valoare trecerea lui prin teatrul românesc, dar ne silește să tragem încheierea că nicio școală de artă și niciun ideal artistic nu poate înlocui darul vieții. Constantin Radovici a fost creat cu o perfecțiune pe care de un veac natura n'a mai atins-o — și de sigur, nici în viață nu găsim tipuri bărbătești clădite cu atâta soliditate și unitate.

Și totuși această unică apariție a teatrului românesc n'a avut norocul pe care-l merita. Constantin Radovici a jucat și pe scenele germane, multă vreme, dar situația lui de cetățean român nu-l putea duce prea departe, într'o vreme când șovinismele tierbeau latent dar esențial și preparau marca și anarhica chirurgie cu obuzele din 1914.

În România destinul lui n'a fost mai bun. Sunt convins că cele mai puternice, mai originale și mai entusiaste creațiuni, Constantin Radovici le-a intrupat la Craiova, un oraș de provincie condus pe atunci de tenorul Gabrielescu, un simpatie maniac al artei, și a avut drept spectatori oamenii de toată mâna pe care isbutise, umblând de dimineața până seara prin oraș să-i aboneze cu plata în rate, casterul teatrului.

Câțiva elevi de liceu țurișaji la galerie și travestiți în costumele prea mari ale părinților, căci teatrul e interzis școlariilor, alcătuiau adevăratul public emoționat al marelui artist.

În București, publicul spectator, deși cu un nivel artistic și cultural mult superior celui de azi, avea alte preocupări. Clasele sociale se întemeiau și se rân-

FAMILIA GHEORGHE RADOVICI
(Copilul din mijloc este C. Radovici)

joace, un echivalent lui Constantin Radovici.

A caracteriza înfățișarea omului Radovici, din care a modelat opera lui de artă, a descrie mentalitatea care comanda mișcările și care decisese înălțimea sticlei spre care privirile lui trebu'au să se ridice, n'ar fi prea greu dacă ne-am menține în formule abstracte.

E mai greu să-l comparăm cu elementele de care dispunem, din pricină că ar trebui să caracterizăm pe actorii în viață și acest lucru duce totdeauna la jigniri involuntare — dar e singurul fel posibil de redare și de limitare a talentului dramatic extraordinar intrupat în Constantin Radovici.

Teatrul românesc de azi posedă un element prețios pentru înfățișarea tână-

prelung, vocea nostalgică și rostirea sacadată, admirabile combinații pentru reprezentarea personajilor istorice.

Avem tipul scund, cu mișcări violente și cap mongolic, figură excelentă pentru redarea temperamentelor vulgare, energice și vitale.

Avem două mutre hilariante, ale căror echivalente nu le-am putea găsi mai bune nici pe scenele mari ale Europei, pentru redarea tipurilor lui Molière și Craigale.

Iar pentru tipurile mistice din Ibsen și Tcistoi avem pe d. I. Morjun — nume pe care nu ne mai sfiim să-l cităm, el fiind de mult luat între riscurile spiritului nostru critic.

Unde este tipul de 45 de ani, bărbatul matur ajuns la echilibrul perfect al for-

INSEMNAȚI ȘI NOTE BIOGRAFICE

Constantin Radovici a fost un colos în Teatrul românesc. El n'a strălucit numai pe scena țării, dar și pe aceea a străinătății. S'a născut la 18 Ianuarie 1877 (în anul războiului, coincidență fatală), în Tecuci.

El a fost fiul lui Gheorghe Radovici, mare agricultor și al Ameliei Radovici, născută Atanasiade, tot fiică de mari agricultori.

Când s'a născut Radovici, tatăl său era primarul orașului Tecuci.

Const. Radovici și-a petrecut primele ani ai copilăriei sale la moșia **Pușenii**, din jud. Tecuci, proprietatea tatălui său. Cursul primar l-a făcut însă tot la Tecuci.

Liceul la Iași, în **Liceul Internat**, ale cărui cursuri le urmă până în anul 1896 când își luă bacalaureatul.

La 1897 plecă la Bruxelles să facă dreptul. Acolo cunoscuse pe marele Henry Kraus, care descoperise în tânărul student român dela facultatea de drept, nu numai un iubitor înfocat de teatru, dar și un talent real.

Imi aduc aminte cu câtă dragoste și entuziasm ne povestea Radovici despre cei 2 ani petrecuți la Bruxelles, despre actorii mari francezi de atunci și în deosebi despre „Kraus” pe care nu-l putea uita mai ales din „Napoleon” și „Patrie” de Victorien Sardou.

După 2 ani de studii juridice, părăsește brusc facultatea și se reîntoarce în țară. Demonul artei, entuziasmul se varsă în sufletul tineretului, teatrul francez, îl ispitiseră și-l convinsese. Părăsi deci studiile și veni în țară cu gândul să se facă actor.

La București, întâlni pe Leonescu Vampiru care-și organiza o trupă de turneuri. Radovici fu imediat angajat.

Cu Vampiru juca numai o stagiune de iarnă și plecă din compania lui. Un eveniment neașteptat îi dăduse posibilitatea să-și facă o trupă proprie.

Îi venise moștenirea. O luă și băgă banii în teatru. Își formă deci trupa dorită.

Din trupă făceau parte: Victor Antonescu, Papa Stănescu, Mihalache Io-

nescu (astăzi societari în teatrele Naționale), iar femei: Maria Rusescu (prima lui nevastă), Răureanca, etc.

Pe atunci, actorii erau considerați drept pajate cari nu făceau parte din societate, un fel de vagabonzi boemi și destrăbălați, și teatrul mergea prost. De aceea, atunci găsesc că s'a făcut adevăratul apostolat...

Dar după un an de muncă, trupa se afla la Severin, în mare jenă financiară. Era tocmai în timpul dramei din Belgrad, care pasiona pe toată lumea.

Într-o seară, când se culcase nemâncat, Radovici avu ideea neștrușnică să scrie o piesă și... scuse „Drama din Belgrad” care se reprezintă cu mare succes moral și mai ales material.

În vara aceluiaș an, juca „Papa Leonard”, la o grădină din Craiova. Îl văzu Gabrielescu, directorul Teatrului

și văzu Alex. Davila și-l angajă imediat. Când se desfăcu compania Davila, jucă împreună cu Marioara Voiculescu în acea faimoasă stagiune și repută cele mai mari succese.

A rămas și astăzi în sufletul publicului, care l-au admirat, marile și masivele lui creații din: „Scandalul” lui Bataille, „Hoțul” lui Bernstein, „Cap-

C. Radovici (ultima fotografie)

C. Radovici când a plecat la Berlin

cana” (Lambuscade) care s'a jucat de 70 de ori seară la seară, cu un succes nemaipomenit, apoi Șarlatanul, Kean, Manase, Samson, etc.

Din compania Voiculescu e chemat la Teatrul Național din Capitală și angajat societar el, I de către Diamandi, directorul teatrului.

Ultimul lui rol a fost „Actorul” din „Azilul de Noaptea” al lui Maxim Gorki, pe care-l juca cu multă pasiune și care a fost poate uua din cele mai mari creații ale lui.

Const. Radovici a fost un talent mare, un temperament viguros și masiv, cum nu-i găsesc echivalent în teatru românesc. Era înzestrat cu o dicțiune impecabilă și cu un organ cu timbru metallic. Îi convenea în deosebi drama (rolurile de bărbați) și tragedia.

L-am văzut și în comedie, într-o mare creațiune, în rolul unui bucătar, la Teatrul Comedia, împreună cu Vampiru (1915).

Printre creațiunile lui mari, mai putem enumera și „Procurorul Hallors”, „Napoleon”, „Samarul lui Moș Martin”, „Bujorești” (Amos), etc...

A murit în anul 1916, (tot an de bejanie ca și al nașterii) răpus de teribila miocardită care-i dădu-se pr mul avertisment încă de pe când era la Berlin. Povestea cu garda la un pod și dubla pleumonie contractată acolo, e o simplă invenție.

S. C. R. I. O.

adevarate

aplauze

Un ministru, cunoscut pentru nepricederea lui în artă, venea totuși la toate premierele lui Constantin Radovici și ținea să joace rolul unui iubitor de teatru.

— Maestre, îi zise el lui Radovici cu tot protector, de câte ori apari în scenă ești atât de bine în rol încât nu mă pot opri să nu te aplaud

— Când vă văd în lojă, Excelență, fiți sigur că dacă n'ași fi în scenă, v'ași aplauda și eu!...

F. ADERCA

mulau pe un principiu instabil, uneori frișol și trivial, alteori politic și imoral, și preocupările de artă n'aveau nici un rost. Pe cei mai de seamă artiști ai scenei, societatea vremii îi tolera ca pe niște vagabonzi, iar pe artistele fermecătoare de atunci, ca pe niște cocote.

Amintirea lui Constantin Radovici trebuie reîmprospătată. Tragedia vitei și artei lui trebuie răzbinată. O mână de artiști dramatice și de scriitori au datoriat să puc o ghirlandă de studii și amintiri pe umbra tragică a marelui artist și să înceapă prin a plivi buruienile și a schimbă crucea de lemn, putrezită, depe mormântul umil dela Bellu.

Mormântul lui Radovici poate fi ușor găsit. Se află în fața mauzoleului uriaș de marmoră neagră, sculptată în nune-cuse baso-reliefuri, al unui impunător azi necunoscut măslinar.

p o e z i e

G. TALAZ

PHENIX

Cu aripi moi merg drum către slârșit,
Și'n trupul meu cu sângele bătrân
Reînfloriri sfioase au mijit,
Când umbre reci pe umbra mea rămân.

Apoi cu 'nflorarea cea din urmă
Aripa morții falăie 'mprejur,
Și vântul în nisip culcuș îmi scurmă
Pe'nînsul cenușin fără contur.

O clipă doar și'n oase albe, seci,
Când viața nu-mi mai dă nici sbor nici pas
Cobor să dorm în liniștea de veci
Cu scrumul ce din mine-a mai rămas..

Dar iată vrăji scornite 'n întuneric
Imbie duhuri să coboare'n lut,
O flacăra asupra-mi cade feeric
Cu fulgerul în foc-i ne'ntrecut;

Ca undele ce plescăie de mal
Mai repezi asvârlite peste ape
Ca apele ce ropotă în val,
Când vor de brațul vântului să scape

Și tot văzduhu-l simt în mine 'nchis
Și tot văzduhul sburdă în afară,
Sânt parcă asvârlit într'un abis
Și din abis în lume svârlit iară.

Simt parcă 'n lume 'ntăia 'dimineață...
Dar totul nu-i decât un sbucium greu
Că duhuri ce mă 'nvie-mi râd în față,
Și'n scrumul meu scântee Dumnezeu.

IOAN GEORGESCU

CUVÂNT

Aș vrea să dau de adâncimile apelor
Și să mă pierd.. fiind obosit
de strigarea pământului cu lume;
..și bine-ar fi să se înnuece ochii lor,
ca nu cumva să mă vadă și să fiu oprit,
..N'aș vrea... dar, sunt prea obosit..

ARTUR ENĂȘESCU

SUB STELE

I

Indepărtate, două astre,
Prin lumea miilor de sfere,
Se 'nvăluiesc una pe alta,
C'o dureroasă scântecere.

De veacuri, risipite'n spațiu,
Prin adâncimi nemăsurate
Cu raze palide-și mângâie,
Nespusa lor singurătate.

Cu-atât mai dornice se cheamă,
Și c'o lumină mai curată,
Cu cât prin zarea fără margini,
Nu s'ar ajunge, niciodată.

II

Stropii de aur cad,
Printre ramuri grele,
Naște, sus, pe cer,
Un sobor de stele.

Dezmerdînd un cînt
Pe-adormita-i strună
Greurul zglobin.
Danșează la lună.

După o perdea,
Cu-amorași brodată,
S'a ivit, sfios.
Un profil de fată.

În parcul umbros,
Pe-un strat de sulfină,
Un penaj nitat,
Lâng'o mandolină.

Iar, un fluturaș,
Luminat de-o rază,
Pe-un potir de crin,
Somnoros, visează.

EMIL GIURGIUCA

CIMITIR DE SEARĂ

În ceață stinse clopote amare,
Pe cruci urâtul neurnit de lună,
Nu știi, la cimitir, de toamnă sună
Ori morții 'n pomi plânși pe zări de sare.

Și cucuvăi atâtea plâng aten
Vestind foșnirea serilor cu bură
Că frunzele sub pași mai trist murmură
Și îngerii 'n cavouri dorm mai greu.

Când mut, aștepți, virgin din cer un drum,
Cum albul gând al morții luminează
Și o femeie turbure de rază
S'aprinde candelă pe cruci de fum.

AVENTURA

GEORGE SCRIȘTEANU

Invitații plecaseră de mult...

Era miezul nopții!

O noapte ploiasă și rece, — pe la sfârșitul lui Octombrie; — cu noroi mult, cu umezeală mare, cu ceață deasă, ce învăluia orașul în rețeaua-i cenușie negricioasă — ca o pânză de doliu.

Orașul dormea liniștit, tăcut, istovit, singuratec, aruncând prin ochii scripitori ai felinarelor și becurilor electrice, o lumină somnoroasă și palidă ce se topca în negura cețoasă. — în bezna nopții de păcură.

O liniște adâncă, pustie, apăsătoare domina pretutindeni, întreruptă, când și când, de pașii grăbiți ai vreunui trecător întârziat, cari cădeau, greoi și neșigur, pe asfaltul și pietrele bătrânei străzi Diaconescu al 14-lea din Dealul Spirei.

Amalgamul de case înghesuite una lângă alta, de toate stilurile și vârstele: mici și mari, moderne sau bătrâne, dormeau liniștite, pierdute în ceața și întunericul nopții.

Din văzduh se deslușea, crăonit de ecoare și păsări călătoare, cari țipau cobitor, dibuind în bezna drumul rătăcit.

La casa Nr. 517, cu toată ora înaintată, luminile ardeau încă, scaldând, geamurile și întunericul de afară, cu valuri și lășii de lumină, galbenă-roșiatică.

Era casa artistului Dan Demetrian, un mare și viguros talent al Teatrului Național.

În seara aceea, avusese o petrecere camaraderescă, la care luase parte ca de obicei, o seamă de prieteni artiști, literari, etc.

Dan Demetrian, so însurase de curând cu o tânără și talentată colegă din clasă teatru, — femeie frumoasă și luminoasă, care ea și soțul ei au jucat mai târziu un rol însemnat, în evoluția teatrului românesc.

Dan, era un băiat înalt, subțirel, cu simțetă frumoasă, cu ochii căprui, triști, vișiori, ascunși în orbite adânci; cu frunte largă și pleșuvă, cu fața smeadă, brăzdată de creșuri ușoare și cu nas grec, croiat, care se armoniza de minune, cu

gura și buzele subțiri. — tăiate par'că, cu cușitul, — și cu bărbia ascuțită și adusă înainte...

În hall-ul casei lui Dan, mai rămăsese, deși târziu, — încă 5 invitați, așa ziși intimi și anume: un actor, un profesor și un doctor cari învăluți în neurași de fum albăstrui, ce se înălțau în cercuri tot mai largi, spre tavan, — savurau ultima serie de țurcești, terminând cel din urmă joc.

— Te-am bătut Livezeane.

— Era de așteptat. Tu ești cel mai mare cartofor.

— Merci de compliment. Ești prea amabil.

Ca la ora 5 dimineața, când ai mâncat și ai băut bine. Nu știi? „In vito veritas“.

— Ce zici doctore?

— Zic, că ești un mare talent, imbite Dane, răspuse doctorul, un tip, între două vârste scurt și gros cu o fărâmă de născu, cârnuț și mare cât-o alună și cu ochi mici șireți, scripitori și negri, ca mura câmpului, ascunși sub două arcuri stufoase și înbinate cari cădeau peste genele-i lungi, ca niște mustați burghize.

— Da, da! Sigur. Sunt de acord și eu: că mâine îl vezi jucând Hamlet, și înnebunind lumea. — mormăi Livezeanu, — colegul de teatru al lui Dan. — un artist blond, grăsuț, cu ochi albaștri, largi inteligenți și cu profilul regulat, care semăna akloma cu Napoleon.

Indiscutabil doctore, Dan e un mare artist dar și un mare cartofor. De câte ori joc eu el, întotdeauna mă bate.

Dan, se ridică de pe scaun, aprinse o țigară, sorbi din păhărelul cu benedictină, surâse cu bunătate și mângâind dragăstos părul argintiu al colegului, zise cu blândețe:

— Nu te mai plânge, dragă Iancule și nu mai fii gelos. Și pe tine te așteaptă, un viitor strălucit, căci lumina și talentul tău frumos, te va duce sigur la primul rang de societar și la catedra Conservatorului...

Iar dacă te bat la cărți, e că nu știi să joci.

Domnilor,

Iuchiu păhărelul acesta mic, cu drag și cu suflet mare, în sănătatea prețiosului meu camarad Iancu Livezeanu.

— Să trăiască, ziseră ceilalți, golind până în fund păhărele cu băutura dulce și amețitoare.

— Dan, are dreptate, domnilor, glumi Iancu Livezeanu, eu joc prost cărți, dar joc bine pe... scenă.

Fără îndoială interveni doctorul clipind des și înghițind un nou păhărel de

lichior, băutura lui favorită după care se înnebunea, — tu Iancule joci mai bine pe scena... vieții. Acolo ești mare actor și mare amoretz...

— Dragă doctore, nu te contrazic. Ai dreptate! Nu știi proverbul: fericit în amor și nefericit la joc și viceversa.

E o chestiune de compensație, și atâta tot.

— Ia lăsați palavrele, zise bătrănelul profesor, care tăcuse până atunci și povestii-mi mai bine ceva din viața voastră...

— Da, da! Ideea e minunată. Povestește-ne ceva dragă Iancule, tu care ești băiat frumos, ai avut multe aventuri nobile, îl tachină anfitrionul glumind.

— Dar de ce eu și nu iubitul d-tale sot?!

El joacă numai role de amoretz, după cari se înnebunesc frumoasele. Eu am jucat toată viața, mai mult, comedie, sau role de intriganți, cari nu prea sunt gustate de sexul frumos și deci n'am prea avut aventuri cari să iasă din comun.

— Pe mine vă rog să mă lăsați în pace, — nu vreau să-mi fac nevasta geloasă, zise Dan, surâzând cu înțeles.

— Aha! va să zică ai avea ceva noștin de povestit, interveni doctorul, sughițând. Soția ta, e o femeie inteligentă, care te asigur, n'o să se supere și n'o să fie geloasă. Mai ales dacă e vorba de o aventură galantă petrecută, când erai holtei.

— Chiar atunci s'a petrecut, zise Dan. Jucam un rol frumos, poate cel mai frumos pentru un tânăr amoretz.

— Haide, haide, dragă Dane, fii gentil și povestește-ne-o. Te implorăm!

— Ei bine, amicii mei o să vă fac plăcerea.

Să nu vă așteptați însă, la cine știe ce! Aventura mea a fost mai mult ciudată, decât galantă.

Ia' o:

Aveam 25 de ani pe vremea aceea. Începusem să mă ridic și curgeau rolurile ca apele primăverii.

Fiecare zi îmi aducea o surpriză nouă: un rol tot mai important, tot mai frumos.

Eram fericit, mai ales că mă bucuram și de acea neprefăcută comoră, — cea mai mare care poate s'o aibă omul pe lume: tinerețea.

Mi-aduc aminte se reprezenta: **Dama cu Camelii**. Jucam: Armand Duvall.

Lumea venea uchuță. În fiecare seară, teatrul era plin până la ultima străponțiuță.

Ne bucuram, căci până atunci încercasem tot felul de piese, numai cu săli goale.

Sucesul „Damei“ era într'adevăr colossal! Curgea lumea, — puhoi, — din toate uaghiurile țării și din toate colțurile Bucureștilor.

Intr'o seară, după actul al treilea, mă pomenește cu cineva care-mi bate discret la ușă.

— Cine-i acolo?

— Eu să trăiți! Controlorul de la benuare.

— D-ta ești moș Costache!

— Da tateă, Pot să intru?

— Intră!

Și moș Costache se apropie de mine și-mi arată pe furis, să nu-l vadă camaradul meu de cabină, un plic roz cu adresa:

Simpaticului Armand Duvall
In mână
Prin gentilețe.

Rămăsei foarte surprins și-l întrebai:
Cine ți-a dat-o moșule dragă?

O conifă d-le, dintr'un benuar. E frumoasă de pică, s'o bei într'un pahar pahar cu apă, nu alt-ceva.

— Faci moșule! zisei eu în culmea fericirii.

Așa ai? Frumoasă?

— Chiar așa tateă, și mi-a mai spus să-i dai răspunsul imediat.

— Bine meșicule. Așteaptă s'o citești.

Deschisei emoționat plicul, care mirosea a parfum de te trănzea și citii înfrigorat.

Stimate Domn,

Te rog să nu mi-o iei în nume de rău, și să nu mă judeci cum n'aș merita poate.

N'aș fi îndrăznit să-ți scriu, dacă inima nu m'ar fi îndemnat.

Mi-ești foarte drag și a-și dori să te cunosc neapărat.

Dacă poți așteaptă-mă în seara aceasta după spectacol. Mă vei găsi în cupeul ce va staționa în fața porței teatrului din strada Matei Milo.

Te aștept cu rugămîntea să-mi ierți îndrăzneala.

Tanțy

Nu vă pot descrie surprinderea și bucuria mea! Eram în culmea fericirii! Mi răspunsei să mă aștepte că voi veni negreșit chiar în seara aceea.

Tot felul de gânduri îmi treceau prin minte. Mă întrebam mereu: Cine-o fi? Cine?

Că crice tânăr, așteptam și eu de multă vreme, idealul de femeie ce concepușem. Acum era fericit!

Iat-o. Venise!

Demnezeule! cât o fi de frumoasă?

Probabil, foarte frumoasă. — cum îmi spusese și moș Costache. Dar cine să fie? Cine să aibă atât suflet? Cine?

Era poate cine-va din elită?... O femeie fină, o femeie cultă și superioară?

Nu se putea amorea oricine de un biet actor, mai ales pe vremea aceea, când artiștii erau judecați așa de superficial.

Nu știam ce să mai fac, ca să-i plac mai mult.

Îmi aranjai și mai bine mustăcișoara, cu care jucam rolul, mai dădui puțin „reuge“ să par și mai ferches, mă pudrai din nou, îmi făcui ochii cum n'am mai putut să-i brodeze, nici odată în viața mea, și intrai în actul final.

Am jucat cu un antren și cu o dispoziție nebună. Cred că niciodată, n'am jucat mai frumos, mai cald!..

Margareta și partenerii, rămăseseră uimiți. Da! jucam cu toată căldura, cu toată pasiunea sufletului meu tânăr. Nu mai jucam ca altădată pentru publicul anonim pe care nu-l cunoșteam, nu mai jucam pentru acea mare de capete incremenită în demi-obscuritatea sălei și împetrișată de binocluri cari mă priveau. Acum știam pentru cine joc. Da! jucam pentru ea... pentru iubita mea...

Imediat după ce se termină piesa, ca o nălucă mă strecurai prin lumea mușiniștilor, cari ridicau decorurile și urcai spre cabină.

Intr'o clipă mă degrimai: vârsai o sticlă întregă de colonia pe mine, mă pudrai bine și plecai.

Când am ieșit din teatru nu știam pe ce lume mai sunt. Inima-mi bătea să-mi spargă pieptul.

Eram emoționat din cale afară!..

Mă gândeam: în sfârșit, voi vedea-o. D-zeule ce fericit voi fi!

Cât făcui colțul străzii Matei-Milo, imediat zării cupeul, așteptând la locul indicat în scrisoare.

Tresării!..

Va să zică mă aștepta. Nu era o glumă. O! drăguța de ea, scumpa mea dulce și bună!

Ce suflet candid! Ce inimă nobilă!

A! desigur trebuie să fie cineva foarte bine, probabil o femeie cu totul superioară...

Dar și eu voi fi la înălțime. Da! voi iubi-o voi respecta-o, voi diviniza-o!..

Gestul ei, era măreț, înălțător!..

Cine știe ce fericire mă așteaptă? Cine știe?... Vorba ceea: N'aduce anul, ce aduce ceasul. Voi fi sclavul ei, mă voi prosterna ca înaintea unei icoane, va fi idolul vieții mele..

Cu gândurile acestea, am ajuns în dreptul cupeului. Inima-mi bătea cu putere. Eneția îmi sugruma respirația. Picicările-mi tremurau...

Nu știam cum să încep, ca nu cumva s'o supăr. Nu îndrăznii să deschid ușa cupeului.

Mă oprii totuși și privii înăuntru. Dar cum cupeul era tras dincolo de felinarul din poartă și cădea în penumbră, nu putui să-i văd chipul.

Deosebii numai o siluetă femeiască,

cu voaleta pe față, care când văzu că mă opresc în dreptul ușei cupeului, întoarse brusc capul în partea cealaltă.

Ce-o fi însemnând asta, gândii eu!

Poate nu mă mai cunoaște. Altfel arătam pe scenă.

Îmi luai inima în dinți și pusei mâna pe clanță. Mâna-mi tremura ca varga, dar apăsați cu putere și deschisei.

În clipa aceea ea se întoarse spre mine și-i văzui fața:

Era o femeie ca de 30 de ani, foarte elegant îmbrăcată și de-o frumusețe rară...

Doi ochi negri îngândurați și triști ca însărarea, priveau nedumeriți spre mine.

O salutai respectuos și vrusei să urce în cupeu. Dar ea mă pironi locului, cu o privire tot mai contrariată și-mi zise rece, căutând să închidă ușa:

— Pardon Doamnă!

Nu știam ce să mai fac și ce să mă cred?... Parcă mă lăvise cu un ciocan în cap. Ce înseamnă asta?!

Mai că prea curată, nu cumva își bătea joc de mine?!

Mă gândii că ori-cât aș fi fost de schimbat, totuși mai semănau cu cel de pe scenă.

Atunci?... Care să fie cauza?... Ce se întâplase?!

— Mă iertați scumpă Doamnă, permiteți-mi să mă prezint:

Eu sunt...

— Imposibil domnule! Nu ești decât artistul care a jucat Armand Duvall.

— Dar, vă asigur Doamnă, eu sunt...

— Nu, nu! Imposibil!

— Pe cuvânt de cinoare Doamnă! Pot să vă arăt și scrisoarea care mi-ați trimis-o, iat-o:

— Vai d-le, dar nu e adevărat! Sunt victima unei înșelării! Artistul cărui i-am scris, n'a fost dispus să vie la rendez-vous și v'a pasat d-voastră scrisoarea.

Nu, nu! Mă păcăliți! Nu sunteți d-voastră acela.

— De ce, știuată Doamnă? cum? Nu mai semău de loc?

— De loc d-le. Ei și apoi acela era un domn distins, mai tânăr și cu o mustăcișoară de toată frumusețea, în timp ce d-voastră sunteți ceva mai în vârstă și lăză...

— Dar bine Doamnă, mustața se pune în teatru: nu putem să...

— Am terminat d-le. Mână birjar! Pe mine nu mă poți înșela. Sunt destul de inteligentă. Cunoșc eu... Acela era alt om. Ah avea o mustăcișoară... Mi-a rămas la suflet!.. Păcat!.. Mână birjar! Mână!..

MĂRIN NĂRODU

— O întâmplare cu un soldat, cu niște lupi și-o fată —

CONSTANTIN BĂLEANU

Soldatul Mărin Cioacă are o permisie de opt zile să meargă acasă în Valea Cailor.

El s'a suit în tren și către miezul nopții a ajuns în gara Strehăii. De aci și până acasă nu mai are mult — optsprezece kilometri pe picioare — dar drumul e mins proaspăt și prin părțile roții de car se merge asăla, fără spor. Cu toate acestea Mărin nu stă mult pe gânduri. Iși trece baicmeta prin urechile legăturii, în care și-a strâns albiturile, o poartă pe umăr și dă să plece. În pragul peronului îl oprește o fată cu vorba drumică de frig: — Dumneata nu ești din Valea Cailor?

— Ba de acolo, răspunde Mărin.

— Și pleci acu?

— Păi plec.

— Eu sunt mai din vale, din Poiana și te cunosc... Aș merge și eu acasă da mie urât singură.

— Păi hai.

Și Mărin o ia înainte. Merge cu o bărbăție în umblet și o cutezare în cum face capul pe cari de obicei nu le are. La Regiment Mărin merge altfel: cu trupul adus înainte, dăinându-se pe vârfuri și săltând puțin dela genunchi — ca gușății.

De asta poate, și de altele, lui, la Regiment îi zic Nărodu: „Să se ducă Nărodu cu gamela după apă”, ordonă sergentul. „Nărodul ia la noapte de planon schimbul doi”, răzduște plutonierul. Până și grupa din care face el parte se numește din cauza lui „Grupa cu Nărodu”. La început până să-l aflu superiorii, el era un nărod scris așa cu literă mică și spus cu necaz. Tocmai târziu, către sfârșitul perioadei de instrucție individuală, Mărin a devenit „Nărodu” care înseamnă lighioana noastră mare și grea, distractivă, blândă și proastă. Și într-adevăr Mărin e o dihanie de om, cu uneri povărnici dela grumaji în spre centură și umflați în spre spate de-ai zice că umblă cu două căldări lățești ascunse sub tunică. Prăvăliți din grumaji la vale, atârână pumnii, bălăbăntitori în capul brațelor ample pe unde vin oasele cu trențe. Din cauza brațelor și mai ales a pumnilor, Mărin nu poate face nimic ca lumea în Regiment. Mainile astea ale lui, îl împiedecă să meargă, să țină arma în umăr, să stea în front. Dacă vrea, spre vînt, să se scarpine în cap, în spre loc supăus, el stălește cu cotul, o coastă de varășului din deapta, cu închizătorul armei smulge o cartușieră soldatului din spate și cu pumnul își doboară singur capela. Când a isprăvit, se uită la toată lumea zămbind, adică să-l erte, că n'a vrut, că așa e el prost.

Capul lui Mărin e mare și greu. Are cătușul gros ca să poată ține capul. Fața lui Mărin e frumoasă cu liniile de ou, cu obra carnoasă și limpezită de zămbet și veșnic vinovat. Cine îi vede zămbetul ăsta, zămbetul și ochii, îl iartă orice ar face, căci Mărin are ochii lui frumoși: Sunt albaștri înrouați, cu bănuțul mare și legat în fir de mătase verde. Poate de asta, că e frumos și blând, poate pentru că e și nemaipomenit de tare (ia singur cazanul cu apă de pe foc) pe el nu l-a bătut nimeni de când a intrat în cazarmă. Su-

perjorii lui au înțeles, de sigur, că dacă Mărin nu execută ordinele ca toată lumea, e pentru că nu se poate să le execute. Pe el nu-l încapă un ordin cum nu-l încapă nici tunica, nici pantalonii, nici capela. Mărin rămâne din toate o lăară pe dinafară.

Exercițiile militare au povestea și tălcul lor. Mărin le cunoaște pe dinafară povestea dar le greșește tălcul. Așa „Companie stail” e un ordin și-un exercițiu cu tălcul lui. Ordinul se dă pe piciorul drept și se execută pe stângul, și compania stă ca într-o proptire în loc, de moarte. Mărin însă, mai face un pas, doi și stă și el ca la un metru în fața trupei, cu ochii fleși și trupul oscilând înainte și în napoi pentru dibăcirea echilibrului scăpat la urmă în trupul înclăștat al companiei.

Ofițerul înveselit ca în fața unei întâmplări caraghioase și nefolositoare se reazămă în sabie și zice cu tonul lui cel mai admirativ: Brava Mărine!... Ei, cum făcuși Mărine? Mă da șmecher fusesi!

Mărin însă înțelege că domnul locotenent îl laudă în răs și-i răspunde cu vocea lui călduță de copil care spune singur, pe răspunderea lui, întâia propozițiune întregă:

— Am greșit domnule locotenent.

— Ei, ai greșit, tu crezi că eu nu văd că ai vrut să mă superi?

Mărin se uită cu îndoielă în ochii ofițerului: „O spune adevărat domnule locotenent ori l'o minti așa pe el?”

— Tu ești singurul soldat din compania mea, continuă ofițerul, pe care nu l'am pedesit niciodată, pentru că îmi place de tine. Am crezut întotdeauna că ești băiat de treabă, și-acu văd că tocmai tu vrei să mă superi.

Mărin ascultă cu ochii plecați, bîrănit de desuădăde căci domnul locotenent vorbește adevărat. Dar de ce îi vorbește domnul locotenent așa de frumos? Mai bine l-ar bate ca pe un păcătos ce e. Și cu ochii înecați și cu vocea lui cea mai vinovată, Mărin Nărodu îngână sub zămbetele companiei întregi: „Băgați-mă la... închisoare domnule locotenent... ca să nu mai... greșesc... altădată... Eu n'am vrut să... vă supăr.”

Dar domnul locotenent e om bun și în loc să-l pedepsească, i-a dat și lui ca la toată compania, chiar în seara aceea, învoire să se ducă acasă până a treia zi de Crăciun.

Pe Mărin l-a bucurat mult învoirea asta fiindcă nu mai călcece în Valea Cailor de șapte luni, de astă primăvară, și-i era tare dor de casă. La casă se gândește acum când înțește pasul uitoc că are în urma lui o fată.

— Stăi mai încet, îl strigă ea, că nu mă poți ține de dumneata.

Mărin se oprește și îngână ca înaintea unui superior la cazarmă: Te uitaseră, zău... Și când fata îl ajunge:

Da ce căuțai în gară?

— Am fost cu orătenii la oraș, că tata are mâine un proces și-i trebuia bani.

— Da cum îl cheamă pe tată tu?

— Ion Badea.

— Aha, moș Badea.

— Și pe mine mă cheamă Măriuța.

— Da câți ani ai?

— Șaisprezece.

— Nu ți-e frig?

— Nu mi-e frig, că merg.

— Eu pe moș Badea îl știu, da pe tine nu te știu.

— Păi eu eram mică, n'ai cum să mă ști. Nici la horă n'am fost până astă toamnă.

Mărin își îndoaie grumazul înspre fată parcă zice „ia să te văd”, și-i spune: — Tu crezi că ești mare acu, dar ești tot mică.

Vorba asta o supără pe Măriuța, dar cum nu vrea să arate, ochii-i cad pe potecă, bag' seama să n'o piardă. Și o bucată bună n'au mai vorbit.

Se apropiau încet de pădurea Corcovei. Și pe măsură ce eșeau dela scuteala vântului, se făcea tot mai ger. Un ger uscat, pornit cu vântul dela mamte. Mărin cunoaște brme vântul ăsta. El vine cu vijelia în urmă și nu e bine să găsească omul în drum.

— Ți-i frig, fată, întreabă el din nou.

— Mi-e frig, da nu-i nimic... Mai avem mult până acasă?

— Mai e, mai e, că n'am făcut nici jumătate... da de-om vedea... e în marginea pădurii o părăsitură... om rămâne acolo până te-ai mai desmorti... numai să...

Și Mărin se opri. Nu se opri, icni în loc ca un cal ce simte deodată, pe negură, prăpastia în față.

— Auziși?

Vorba asta o spuse cu alt glas, parcă nu era al lui, și pe care nu i-l știa nimeni în regiment, lui Mărin Nărodu. Iși aruncă legătura depe umăr și cu atârânduă palmele la urechi și cu sufletul oprit, Mărin ascultă.

Du parte, în stânga șoselei, în spre pădurea Corcovei i se pare că auzit ceva ca un vuet rupt de vânt. Acolo peste albul vânt al zăpezii, tremură la câte un deget una de alta, patru lumini de cărbune.

Mărin le vede. Face un ocol cu ochii și ia fata de umăr: Hai încoa. La mână el simte că Măriuța tremură vîrgă.

— Ți-e frică? Las'că nu-i nimic.

— Lupii neică, întreabă cu vocea pierdută, fata.

— Lupii... da nu-i nimic.

— Lupii, mai apucă să zică ea și picioarele i se miară și îngenuchiă.

Mărin o luă în brațe.

— Uite dașinul colo, nu-ți fie frică... te sui în el... n'ai grije, nu te las eu.

Lângă dașin o puse jos. Fata era moale ca otrăpa, de nu se putea ține pe picioare. Mărin o răzîmă de pem și începutu s'o îndemne: „Las'că nu-i nimic, sui-te în spănarea mea și apucă-te de creacă. Auzi fată? Sui-te n'auzi. Măriuța stătea nemișcată. Dacă văzu, o luă iar în brațe și-o urcă în spre creacă, dar fata era leșinată. Ce era de făcut?

Jivinele începuseră să se vadă. Căzuseră sub brăul sur al pădurei și se vedeau bine acum.

Păreau două mogădețe mici, negre, săltând una lângă alta, ca două pisici înhamate.

Soldatul se gândi o clipă să le ece singur înainte. Dar poate că blestematul l-ar ocoli și-ar da peste fată, până n'ar avea el timpul să le ajungă. Mărin stă cu baioneta în mână și se uită hăbăuc când la fata întinsă jos în zăpadă.

când în partea de unde vin lupii. Dacă îi așteaptă aici pe loc, n'o să poată face mare lucru, apărându-se pe el și fată. Dacă lupii s'ar da amândoi la el, i-ar omori. Dar dacă se reped, unul la el și altul la fată? Cine știe? De omorît, el tot îi omoară c'a mai omorît el, și încă, odată, unul, când era numai cu ciomagul în mână. Asta a fost într'o iarnă, la stâna din Piscul Naibii, l-a omorît și l-a jupuit. Pielea i-a vândut-o cu 18 poli și și-a cumpărat o vițea pe care o are azi vacă de lapte acasă.

Acu vorba e cum să facă să cruțe fata?

Și prin mîntea lui Mărin Cioacă, trec fel și fel de gânduri. Să lege fata cu brecrile, să arunce brecrile peste cracă și s'o ridice așa în sus... Dar nu se poate că nu mai e timp. Lupii nu mai sunt nici la un kilometru. Se apropie încet că-i zăpada mare, dar tot nu mai e timp. Cum nu i-a venit asta dintr'untăi în mîntea?

Se uită la Măriuța și-i e necaz pe ea, așa parc'ar fi fata lui care i-a făcut o șotie și n'o poate certa că s'a îmbolnăvit. Până una alta se gîndește că i-o fi frig fetei; se desbracă în fugă de manta și o acopere. Așa sub manta e și mai apărută. Se gîndește să-i pună ceva și sub cap ca să nu-i înghețe capul pe zăpadă. Legătura lui însă, s'a desfăcut și tot ce are în ea s'a răvășit. Caută pe întuneric și găsește o cămașă. Cu ea îi infășoară capul, dar tot i-ar mai trebui ceva pentru picioare. Și cum s'a apucată să dibuiască prin zăpadă, dă peste o cutiuță. Mai întâi nu-i dă în gând ce poate fi. O schițește și vede că-i cu chibrituri. Asta de unde o mai fi, se gîndește Mărin. Aha... o avea în ladă și-a luat-o, fără să știe, odată cu toaletele. O roai schițește să se convingă că nu-i goală, și la simplul sunet al cutiei i-se aprinde în cap o lumină — ca de chibrit. Poate că asta-i scăparea, își zice el. Acum știe ce e de făcut. Mai caută o cămașă, se dă după pom și așteaptă. Lupii sunt acum lupi, dar încă departe. Au mersit, de sigur, omul, că vin întins spre el. Trebuie să fie flămânzi rău. Când ajung ca la o sută de pași, incetinesc goana și cu boturile în sus, adulmecă. Om o fi? parc'ă zic.

Sunt mari și urăți. Au urechile ascuțite și le tin nemîșcate, iar ochii le sunt toideodată verzi și albaștri ca apa și galbeni fumegânzi ca pucioasa. Culorile astea vin din adâncul focului lor de sălbăticiuni și joacă în bobita ochilor ca să spăimînte și să înșele pe Mărin. Dar Mărin le știe vorba: Lor, lupilor le e frică de el. Și ce-ar mai trage el acum cu baioneta una bună în grumazul ălui mai mare, că ăla e lupul și el ar sări mai întâi; celalt e lupoi-că și-i mai fricoasă. Dar n'are ce face fiindcă e vorba de fată și nu trebuie să-i pună viața în joc, că s'ar putea să nu nimerescă bine și lupii întăritați se bat până mor, ca serpii.

Ce să facă? N'are încotro, trebuie să-i sperie și să-i pună pe goană ca oricare oia fricosă.

Mărin și-a pus baioneta la piept, prin tunică, așa ca să-i fie mai la îndemână și și-a scos bilețul de voce din capelă. Tine într'o mână bilețul și cămașa, iar în'alta chibriturile.

Când ieleștii se opresc, Mărin aprinde dintr'odată atâtea chibrituri, cât poate scoate cu degetele lui groase și dă un chiot de spăimîntă, un helălăit de groază și curaj cum numai ciobanii de la stâna Naibii știu să dea când aud răgînd a lup, măgarul.

La asta nu se așteptau flămânzii. Dau unul peste altul de mirare și se întorc în loc ca armăsarii pe picioarele dindărăt.

— Păi! le spune Mărin, și aprinde și bilețul de voce. Dela el aprinde cămașa. Alta e însă de prisos. Perechea înmășărită nu mai așteaptă și astă ultimă drăcovenie. E de prisos. Lasă pe altă dată. Ei sunt grăbiți că mai e mult până la gară.

Măria ridică în vârful baionetei, cămașa aprinsă, chipurile să le lumineze calea și glumește:

— De capu-vă!

Dela dafinul lor și până la părăsitura din marginea pădurei nu mai era mult.

Mărin ia pe Măriuța în brațe, așa acoperită cu mantaua și-o duce până acolo.

Părăsitura asta e o veche căsuță de pândar. Astăzi, în loc de acoperiș, ea nu mai are decît doi căpriori strâmbi, iar din cele două odăi, doar una își păstrează cu chiu cu vai, tavanul. În odaia asta așează Mărin fata. Îi chitește un loc într'un colț și s'apucă de făcut focul cu nucele din tavanul odăii de alături. Când a isprăvit, se așează și el jos, ia capul fetei pe genunchi și-i freacă obraji și mîinile cu zăpadă, până o învie.

— Neică, zice fata când se deșteaptă și vede că e la scuteală, în casă, unde sunt lupii?

RABINDRANATH TAGORE

SPADA, GROASNICA TA SPADA..

Am voit să-ți cer, dar n'am îndrăsnit, am voit să-ți cer ghișanda de rose ce purtai la gât..

Și am așteptat dimineața ca după ce vei fi plecat să pot găsi pe patu-ți flori din ghișanda..

Și ca un cerșetor pândiam în umbră să cuceresc petala rătăcită.. măcar și-atât.

Dar cât de umilîță m'am simțit în urmă! Ce dar lăsatu-mi-a iubirea ta?

Nici flori și nici parfumuri, nici arome, nici găteți — ci spada, spada ta, puternică și scînteind ca focul — și grea ca lovitura unui trăsnet.

Lumina fragedelor zori prin geamuri strecurate se împrăstie pe patul tău — și pasarea ce în zori se înalță, mă întrebă ce dar mi-ai lăsat.

Nici flori și nici parfumuri, nici arome, nici găteți — ci spada, groasnică ta spadă!..

Cu admirație și umilîță frămînt mirarea mea și nu pot să înțeleg ce gând ai avut.

Unde aș putea să ascund eu dorul? Mă rușinez să-l port la mine; mi-e atât de subredă făptura că mă rănesc când vreau să-l strîng la sân..

Dar trebuie să învăț să îndur în suflet astfel de măgulire ce-mi făcusi lăsându-mi dureroasa povară de dureri.

De azi înainte pentru mine nu va mai fi vre-o frică în lume — ci în șovăeli înfocdeanna tu vei rămănea învingător.

Tu mi-ai lăsat tovarăș: moartea

Eu o încunun cu viața mea.

Și spada ta cu mine veșnic va reteza tot ce mă leagă, căci pentru mine nu mai este de-acum nici-o frică în lume.

De aci înainte-mi întorc gândul dela zadarnice găteți. Nu voi mai ști ce-i aș-

— S'au dus lupii, arată el cu mîna departe, departe.

— Da aici unde suntem?

— I-a părăsitură.

Măriuța închide iarăși ochii, să prucească mai bine ce s'a întâmplat, cum o fi scăpat-o soldatul de lupi, cum o fi adus-o în brațe până aici, cum e făcut focul și cum stă ea acum cu capul pe genunchii lui.

Mărin se apleacă cu frică și o cercetează lung cu ochii lui albaștri și buni. N'o fi ieșinat iară?

Măriuța îi simte sufletul pe obraz, pricepe că el e îngrijat, dar n'ar vrea să deschidă pleoapele pentrucă îi e bine așa, și-l întreabă încet încă odată:

— Fugiră lupii, neică?

Mărin se înșenează. Dar parc'ă nu și-a mai ridicat buzele de lângă obraji fetei.

Un îndemn cald se urcă în ea, până în gură, până în vârful buzelor: Ar vrea să sîrute fata.

Dar Mărin Nărodu n'a mai sîrutat în viața lui obrazul unei fete, deaceia înma s'a apucat să-i bată mărunt și tare în piept. Îi e frică, îi e ea și cum i-ar fi frică. Și nu îndrăsmeste. Își înalță capul și inciudat, răspunde cât poate el de aspru și pentru înțala dată în viața lui, cu o invinuire:

— Fugiră.. și pierdii bunătate de piei din pricina ta.

teptarea nici plâns ascuns, nici sficiune, nici alintări copilărești. De acum nu mai voesc nimicuri, căci mi-ai dat spada drept găteală.

POSTAȘUL CEL RAU

„Măicuțel“

Dă ce în ochii tăi adânci stăvilesc două boabe de mărgăritare, spune-mi mamă?

Ce ți s'a întâmplat, mamă, că pari așa de schimbăță?

N'ai primit azi o scrisoare dela tata?

Am văzut pe postaș împărțind scrisori, aproape la toți vecinii noștri.

Numai scrisorile tale le ascunde, ca să le citească el singur. Sunt sigur, postașul e un om rău.

Dar nu fi așa făcută și tristă, din pricina asta, dragă mamă.

Măine e băleji în satul vecin. Spune gazdei tale să târguiască un plic și o hîrtie.

Eu însu-mi voiu scrie scrisorile tale; n'ai să găsești o singură greșală în ele..

Dar de ce zâmbești, mamă?

Nu-ți vine a crede că pot să scriu tot așa de frumos ca și tata?

Dar eu am să liniez hîrtia cu băgare de seamă și voi scrie vorbele cu slove mari și rotunde.

Când voi isprăvi crezi că am să fiu atât de neghib să le arunc în coge-mitea cutie de scrisori?

Nu!

Ți-le voiu aduce eu cu cea mai mare repeziciune și-ți voiu ajuta să citești scrisul meu, scrisoare după scrisoare.

Sunt sigur, postașul n'are de loc po-tă să-ți dea scrisorile cele adevărate și frumoase..

Trad. de VINTILA I. COSTESCU

viața minunată a lui Anton Pann-roman de sergiu dar și romulus diazu

19)

Aici Anton plănuiește să întocmească un nou calendar pe anul 1840, deaceia își aduna material și ajutoare. Unui poet cu plete, foarte mâncăcios și cam murdar îi jinea în fiecare zi predici despre inutilitatea poeziei:

— „Dintre toate produsele minții numai ideile, hazul și munca sunt de preț. Restul e neînsemnat. Nu înțelegi, tinere, că, oricât dar ai avea dela Dumnezeu poezia dumitale nu va fi frumoasă și nici bună măcar cât un singur strugure. Un strugure e atât de frumos și de bun că nu mai are nevoie de poet. Ba, ceace e mai netrebnic este că la tot chinul țărânului ce îngrijește viața de vie, dumneata adaugi cu dobitocie o mână de vorbe goale ce nu răsună nici în inima vierului, nici într'a strugurelui. E lucru însemnat însă, a muta cuibul demonului tău dela inimă tot mai în sus, la cap.

Tânărul, numai pe jumătate convins, având mâna mai iute la scris decât dascălul, petrecea în fiecare zi un ceas însemnând, după dictare, crugul lunii și mersul ploilor pe anul următor. Tudorache Stetescu și cucoana lui, în mijlocul masafirilor de cari nu mai puteau scăpa, stăteau astfel seara într'o odăc mare și pâlăvreau. Anton Pann, la o masă dicta tânărului calendarul:

— 27 Martie Învierea domnului Nostru Is. Hs. ziua întâi de paște: ploac, vânt... 28 Martie, a doua zi de Paști: ninsoare, lapoviță, vânt... 29 Martie zăpadă, ger, sub seară desgheț și lapoviță.

Cucoana Elena îngrozită de aceste prevestiri isbucni:

— Auzi, Tudorache, ce timp vom avea de paști... Dacă o ține-o tot într'un ger și într'o zăpadă, eu când îmi mai îmbrac rochia cea nouă?

Anton care ascultase necazul cucoanei Elena, cu gestul poruncitor al lui Neptun, strigă tânărului:

— Șterge ziua a treia de paști și pune cum îți spun eu: timp frumos, soare cald, natura se redeșteaptă, lumea ese la plimbare...

Cucoana Elena îi mulțumi grațios și toți se ridicară pentru cină.

În veselia lui toți ai casei găseau alinare și îndemn. „Poetii“ lui Tudorache Stetescu găsiseră pe deasupra și oarecâte folos dinspre partea femeiască, printre culegătoarele de struguri ce se îmbătau de muș și se dormeau ca niște vaci uitate de Dumnezeu prin câte o colibă ariei, unde tinerii se retrăgeau să facă poezii și dădeau peste ceva mai pozitiv.

Anton Pann admira această viață fără aprire la necaz și toate-i erau pe gust. Așa însă într'o zi, că „poetul“ căruia îi jinea predici se încurcase cu o femeie din curte, foarte urâtă. Deaceia se hotărî să-l lecuiască dându-l de gol. Într'o după amiază de toamnă când tot soborul

era adunat în jurul lui, fiindcă femeile nu erau de față, veni vorba de ele și dascălul zise:

— E aici în curte o slută iubeată și plină de foc. Când o privești mă umplu de greață și înjur pe bărbați. Că nu e fecioară. Și mă întreb cum nu s'a găsit până la vârsta asta a ei unu mai curajos care s'o omoare.

Uite, veniți cu mine în vie s'o vedeți adormită. Cred că nu e singură.

Urcară sus în deal și în colibă dădură într'adevăr peste tânărul „poet“ și femeia slută.

Anton scoase din buzunar o cutie de chinoroz, mânji câte o pereche de muștați fericiților adormiți și îi lăsă. Femeia după un timp se deșteptă din beție, și noapte fiind, fugi să se ascundă. Nu mult după ea tânărul cobora din deal până în odaia luminată unde oaspeții și stăpânii luau masa. Avea în mână o carte și după ureche un plaivaz.

Toată lumea izbucni în râs. Tânărul întâmpinat astfel duse repede mâna la nădragi să se convingă dacă nu cumva vre-un bob de strugure s'a oprit în locul vreunai nasture lipsă. Dar în clipa aceea apărură și femeia, adusă de Anton Pann și un nor hohot se deslănțui.

— Amândoi se îndeletnicesc cu poezia, zise Anton.

Cucoana Elena leșinase în jilț.

— Tinere poet, ia seama că astea urâte de obicei fac mulți copii și strică rasa omenească. Cu atât mai rău când toți urâții ar fi poeți ca și părinții lor.

Petrecerea a fost scurtă. În zorii zilei, toată pleiada de poeți s'au înghesuit într'o brișcă și a pornit la București să pregătească revoluția. Ei sunt croii dela 1848.

XXXIII

Martie 'n douăzeci și trei zile
Paștile Sfinte când se serba...
A. P.

Nici incendiile de atunci nu semănau cu cele de acum. Lipsite de parada trăsurilor în trap și de tot aparatul pompieresc care colaborează cu focul pentru a realiza fastul vesel al marilor incendii de azi, flăcările se stingeau încet după săptămâni întregi de pâlăvire uriașă.

Approape nici nu se pomeneau focuri răzlețe și sărace înăbușite îndată de furtunul automat, ci întinse păduri ce pustiau în nevinovata lor strălucire, cartiere întregi. Oamenii nu luptau împotriva focului, cu mașini care pot aduce toată Dunărea în ajutor; abia îndrăzneau să se apropie cu hârdaie de apă și caznale Ori cu asemenea lucruri de nimic, nu putea fi oprit un foc cum a fost cel din 1846 despre care unii martori spun că ar fi luminat atât de puternic noaptea de

sus, încât se puteau ușor deosebi copiii din cer cari priveau prin fereastra lor, spre București, cu uimire.

Anton Pann bizuit pe această credință, gândi, că focul trebuia să fi fost pus de cineva pentru că uimirea din cer dovedea îndeajuns că flăcările se deslănțuiseră fără porunca sau măcar știrea lui Dumnezeu. Oricum, poate fi crezut s'voinul acesta îndreptățit, fiindcă altfel nu e bine pentru nimeni și nu trebuie amestecat numai decât Atotputernicul dacă o lampă s'a aprins și vântul a purtat scântecile, mâniaș, mai departe.

Sufletul lui Anton Pann n'a avut să sufere niciodată îndoeli prea grele și mintea lui nu descoperea pretutindeni întrebări ce nu capătă lămurire. O filozofie ușoară, deși obișnuită dintr'o pătrundere îngrijită a întâmplărilor, risipea în el întunecimile gata să-l chinue.

Nenorocirea se arătase năpraznică și urmările ei încă multă vreme au rămas. Mii de oameni dormeau acum față 'n față cu cerul, pe maidanele Bucureștilor și pe câmpia din împrejurimi. Negustorii plâneau pe dărimăturile lor mărfurile ce-au perit deși au fost plătite. Un mărechitan care îmbrăcase cu cămași jumătate din mulțimea orașului, rămăsese desbrăcat după niște garduri, strigând să i se dea o cămașă de pomână sau cu împrumut.

Într'o nenorocire de acest fel, dacă nu găsești chiar pedeapsa, nu se poate să nu aflu o prevestire, din acele ce sunt la îndemâna cerului pentru a aminti că păcatele noastre sunt văzute, scrise și neplăcute Atotputernicului. Veghea din cer niciodată nu încetează. Numai sufletele slabe ies pierdute dintr'o sfâșiere, câtă vreme ele se regăsesc la sfârșitul încercării, mai întărite și mai iubite de Dumnezeu.

Anton Pann, descoperise el, semnul?

Dintre flăcările mișcate de vânt, deosebise el, fața rece a heruvimului, și printre gemetele mulțimii auzise el glasul îngrijorat al trimisului ceresc?

Din cărțile lui Anton Pann scrise în vremea aceea, nimic nu mărturisește că în prăpădul orașului privirea lui aflase prăpădul sufletelor, ce s'apropia.

Anton Pann era poate prea adâncit în căutarea proverbelor, în rătălmăcirea poveștilor hazlii, în alcătuirea cântecelor, pentru a putea simți în aer plutirea otrăvită.

Dar la ivirea acestei de-a doua nenorociri, Anton Pann nu știu în început, ce trebuia să facă, să blesteme sau să binecuvânteze.

Mai târziu luă se pare o hotărîre, nu mult gândită dar renunță la ea.

(continuă în n-rul viitor)

critica literara

I. C. VISSARION :

Corvin

— Schițe și nuvele —

Trebuie să începem cu prefața, — deoarece și autorul a început tot astfel, — unde istețul povestitor și boemul rural din Costești din vale din părțile dâmbovițene își pune o problemă de gospodărie autoricească care e pe departe de a fi o socoteală de boem :

„Librării din provincie (ca și mulți din Capitală N. A.) nu se prea ostenește să ceară cărțile literare dela marile librării. Se mulțumesc să desfacă papețarie, cărți poștale ilustrate pentru băluri (mai ales), cărți de școală, ceva cărți fraduse și prea puține cărți de autori români, dar și acelea fiind scrise de autori care știu să bată toba când își pun cărțile în vânzare...”.

Și de aceea boemul rural din Costești din Vale pentru a salva și scrupulul de modestie (cum nu poate scuipa scriitorul român de tirania acestui scrupul, în formă măcar) pentru a face și o bună gospodărie cu edițiile scrierilor sale dar și de a da o lecție librării despre cari vorbește, invită cititorul credincios să-și procure cărțile ce-i plac chiar dela D-sa de acasă.

Bună chibruțenie. Problema cărții, raportului dintre ea și librar e de actualitate gravă și poate că din cele ce s'au scris asupra ei, librarul va înțelege că trebuie să fie un negastor ilustru și pentru binele lui și pentru al aceluia pe care îl servește și de care e servit, și atunci numai, problema va fi rezolvată. Deocamdată gestul D-lui I. C. Vissarion e de subliniat pentru îndrăzneala și practicul pe care-l aduce. Fapta desigur va fi mai puternică decât scrisul.

Dar D-l I. C. Vissarion mai scrie în această prefață :

„În privința cărților mele, dacă nu le vedeți laudate prin gazete, apoi laudabile Dy, pe la prieteni dacă v'au plăcut. Prin procederea asta înlăturăm și laudători interesați și nesinceri, precum și pe cei de meserie. Aș mai vrea — din partea celor cari nu socotesc asta pretenție absurdă — să am și păreri sincere ale celorlților mei și mijlocul ar fi : o carte poștală ! Pentru bucată din cartea „Florică“, intitulată „Să ne curățim casa“ am primit scrisori insultătoare. Aș vrea să primesc și scrisori fără insulte. Ei dar, prea multe vreau”.

Desigur că nu va fi fost prea încântat autorul când va fi primit scrisorile insultătoare și-și va fi zis că lauda celor mulți nu e deloc critică și tot așa credem și noi, recunoscând în același timp în atitudinea D-lui I. C. Vissarion, ceva din antipația țaranului față de „meșteșugărele târgovățului“. Scriitorul trebuie să găsească în cel care-i urmărește arta o tot atât de puternică individualitate cât o crede pe a sa, o pricepere însă care să-l depășească. La cetitorul imediat, unul din cei mulți, nu va putea însă să găsească niciodată aceasta.

Prima nuvelă „Corvin“ al cărui titlu sugestiv l-a împrumutat și volumul, să nu vă gândiți că vrea să reînvieze vre-unul dintre eroii castelului Huniady. În cadrul rural în care se complăce autorul, una dintre aceste figuri nu putea să încapă.

D-l I. C. Vissarion și-a adus însă fantosă credințelor sale din tinerețe, poate și de astăzi, și a pus numele acesta unui scriitor trist și timid și nenorocit din cauza aceea, care călătorește cu bicicleta totuși în mijlocul unei vieți sgomotoase în care am găsit note de sensualism din „nvestele lui moș Dorogau“ notă de burlesc care alunecă câte odată în grotesc : una din personajele nuvelei se adresează eroinei pe care o cheamă „Domnița“ (ce nume de vis tinerece) cam astfel :

— „Dumneata față Domnișo...”

Autorul se vede că nu stăpânește viața aceasta de moșier de țară deoarece aceasta face prea mult șmopot, reprezentanți ei din care doar unul, Străjeanu, reușește să trăiască, perorează, petrec filosofând și mai ales călătorește având în mijlocul lor pe scriitorul Corvin, care, din cauza celorlalți cari fac prea mult șmopot sau poate din faptul că autorul îl plimbă prea mult în trăsoră nu reușește să trăiască. Multe din cuvintele nuvelei acesteia cari descopăr naiv predilecțiile autorului, sunt grătuite :

„Fizicianilor, chimiștilor, bunii noștri frați, găsiți principii noi, faceți alimente sintetice, saturați omul”. Sau : „Ștănoiu explică titlul evaporajia anhidridei carbonice și formarea conurilor de stalagmite și stalactite din co-prinsul peșterii“ (Vezi interviuul luat de d-l I. Valerian autorului în „Viața literară“ în care autorul declară că în cele din urmă se ocupă cu chimia).

La sfârșitul nuvelei însă, când eroii s'au întors din excursie, au terminat de spus versuri, de filosofat și se culcă... atunci printr-o minune autorul face pe trei dintre ei, mai principali, să trăiască într'un epizod dramatic de adevărată viață, cu adănciri chiar, dar păcat că sfârșitul e foarte aproape.

Trecând peste această nuvelă căreia nu i-am găsit justificarea de a fi pusă în fruntea volumului și începând cu schița „Din conced“ și până la ultima schiță în toate paginile găsești aceeași viziune directă, simplă, țărănească învăluită într'un umor viu, real, prea real adeseori. Chiar în accentele lirice — dealtfel foarte rare — nota aceasta se păstrează :

„Spre răsărit cerul era atât de roșu, de părea că s'a aprins pământul și arde dela un cap. Pomii dinspre partea ceia, păreau niște uriași borșoși, cu spatele spre mine și cu fața și brațele întinse spre acel foc. Mai jos, spre pământ o dungă vântată, dar tivită cu jerăgal, marginea pământul ce ardea, de focul ce se resfrângea pe cer. Se revărsau zorile”.

N'am citit în literatura noastră nicăieri o descriere ca aceasta în cuvinte

mai simple și care să aibe atâta viață în cât lirismul convențional să dispară cu totul.

Umorul natural cu jocuri istețe de cuvinte caracteristice limbii țaranului redade în povestire sau dialog sunt așa de vii că țin cartea trăneste par'că o sezătoare de țară unde povestirea e răs, sfat, mărturisire dureroasă, vărsare de năduf.

Redăm aci din schița „Pentru un cățel“ rânduri caracteristice :

„Pentru ce se judecă Marin Ogărel cu Ion Mărtăcel? Să vedeți pentru ce. Ion Mărtăcel este dat în judecată de Marin Ogărel, fiindcă un cățel, ce-l are Mărtăcel, a lătrat la Ogărel ! Și de-acum te judecată cu amănări peste amănări, cu martori peste martori și cu avocați dibaci în chiechitele dreptății. „Căinoși oameni zic un'i și alți — dacă pentru asta tocesc ei pragurile judecării ! — Vinovat este numai Ogărel — spun neamurile lui Mărtăcel — fiindcă pentru un cățel ce-a lătrat la Ogărel, el a și dat în judecată pe Mărtăcel !”.

— Așa dar afurisitul este numai Ogărel, dacă se judecă pentru'n cățel !”.

— Ba afurisitul este numai Mărtăcel începe (?) să-l învinuiască neamurile lui Ogărel — pentru că nevasta lui Mărtăcel când trecea pe drum Ogărel, a zis „pă el cățel !”... Ogărel a auzit, cățelu a și sărit ; el i-a zis una ei, de i-a stat în coadă, ea i-a zis alta lui de i-a căzut în căciulă și apoi el : „dregu-ți“ ; ea : „facu-ți“ s'a întăritat beleaua !”.

Nu e aceasta o cronică de sat burlescă? Autorul știe să deformeze realitatea fără a se depărta de trăsăturile ei esențiale, ceace dedește o puternică intuiție, pentru ca umorul ean atât de personal atât de caracteristic rural să triumfe și ca cetitorul să simtă că stă câteva ore de vorbă cu un țaran isteț și hătru.

CONST. PACLE

T e a t r u

TEATRUL CĂRĂBUS

INTRE CIOCAN ȘI NICOVALA

Revistă în 2 acte și 15 tablouri, de A. de HERZ și NIC. VLADOIANU

Revista este un gen de teatru care deși se bucură de favoarea publicului, a fost întotdeauna socotită drept gen inferior.

Socotim că această devalorizare a cântarului estetic este dictată de sentimentul de imitație privitor la revista gen music-hall foarte în vogă astăzi în metropolele din Occident. Dar e greșită orice fel de comparație între revistele din străinătate și cele ce se joacă la noi.

Revista gen music-hall e o înșiruire neroadă de tablouri fastuoase, o expoziție strălucitoare de costume și modele, o serie nesfârșită de dansuri și exhibițiuni coreografice.

Revistele dela noi au în primul rând un text care servește numai drept cadru pentru costume și decoruri.

Când vorbim despre revistele autohtone, ne referim, bineînțeles, numai la revistele pe cari le reprezintă compania teatrului Cărabuș, cele reprezentate pe alte scene constituind numai încercări efemere care nu pot forma obiectul unei comparații.

De ani de zile, aportul pe care îl aduce autorii teatrului de revistă Cărabuș, este mai complet și mai variat. Disprețuind gândul de a imita pe confratii lor din Apus, autorii Cărabușului, printre cari figurează cei mai de seamă umoriști și scriștii românești, se inspiră din evenimentele petrecute la noi în țară, pe cari le dramatizează poartându-le cu sigiliul glumei și al satirei.

Acesta e caracterul specific pentru majoritatea revistelor companiei Cărabuș, acesta e mai ales aspectul ultimei premiere a acestei companii teatrale.

„Intre ciocan și nicovală” este datorită colaborării cunoscutului autor dramatic A. de Herz și a fecundului umorist Nic. Vlădoianu care inveselește de ani de zile coloanele cotidianelor cu schițele și însemnările sale vesele.

Ca material revuistic, noua revistă este de o bogăție arareori întâlnită, de o noutate proaspătă, de o fantezie fericit inspirată.

Adaptată strigătului curent al crizei financiare, „Intre ciocan și nicovală” își poartă firul în jurul unei hârtii de o mie lei care servește drept cadru pentru înfrunzirea a 15 tablouri pline de veselie și de vervă.

Vom cita printre acestea excelenta fabrică a diavolului cu prezentarea drăcestei invențiuni: soacrele, jaluica electrice, a funcționarilor, etrălucita prezentare a unui dancîng la modă în care apare autenticul mahalagiu din București, care se revoltă de cece vede și aude.

Situația aceasta a prilejuit autorilor să facă cupletul „Lume mică, lume mare” care este fără îndoială cel mai bun cuplet pe care l'a cântat Tănase în ultimii ani și unul dintre cele mai bune ce s'au

scris vreodată la noi. Aplauzele cari subliniau strofă la strofă acest cuplet, dovedeau cât de mult intră în gustul publicului și cât de fericită e noutatea formulei cu care a fost lucrat.

În acelaș prim act al revistei este sketchul bănelii cu formidabila scenă a telefonului, pe care o considerăm drept cea mai veselă realizare revuistică din câte s'au făcut vreodată la Cărabuș.

Actul al II-lea aduce o excelentă parodie a fabulelor, un quartet de văduve care își spun aleanul cu multă veselie, doi măturători detectivi, apoi pitorescul tablou al ultimului tramvai cu cai în care vizitiul cântă un cuplet plin de poezie comică și ironic glumeață „Cu asta nu te mai întâlnești!” și apariția frumoasă a d-rei D'orange.

Spectacolul se termină cu povestea Dunării care după ce își poartă firul prin mândra Vienă, intră victorioasă în țara noastră ca să primească șiotul de doină al Oltului, alcanul Siretului și porunca sentinței dela podul Cerna-Vodă.

Revista d-lor de Herz și Vlădoianu este fără îndoială una din cele mai bune reviste-reprezentate la noi, iar câteva din scenele și cupletele de cari ne-am ocupat mai sus, au în public un succes fără precedent.

Montată cu multă îngrijire și încadrată cu balet și dansuri reușite „Intre ciocan și nicovală” este nu numai un spectacol foarte bun, ci și foarte frumos.

Relevăm decorurile „Ochiului dracu-

lui”, al „Dancingului”, al „podoabelor miresei” cu splendidul balet al nunții, tabloul fermecător al trandafirilor, pitorescul tramvai cu cai și strălucita realizare scenică a Dunării și a podului.

Interpretarea unei reviste atât de bună nu putea fi decât bună. Se cuvine să cităm în primul rând numele neobositului animator C. Tănase care a obținut în această revistă unul din cele mai categorice succese din strălucita sa carieră. În scena mîpului la bancă, în mahalagiul cu bun simț (Lume mică, lume mare), măturător, vizitiul tramvaiului și în sentință, d. C. Tănase a prezentat adevărate bijuterii de interpretare a minunatelor sale roluri.

Natalița Pavelescu, mai în vervă ca niciodată, Lîzica Petrescu frumoasă și veselă, Violeta Ionescu în bună bispoziție vocală, Al. Giurgaru, plin de umor, P. Codruș, fermecător de tinerețe și fantezie, Dan Demetrescu, Millian, Dimitriu și Giovanni au contribuit într-o mare măsură la succesul revistei.

Începem relevând excelențele creațiilor ale d-nei Marilena Bodescu care are în servitoare și d-ra D'orange, admirabile realizări scenice, acrobațiile reușite ale dansatoarelor Gertrude și Stanley, Mutt Jaff și comicul minunat al eccentricului Franklin.

„Intre ciocan și nicovală” va însemna o dată în evoluția revistei; ea va face nu numai serie, ci epocă.

CRONICARUL DE VARA

NICU ENEA: AUTOPORTRET

aşa şi-aşa...

CUIBUL CU PĂSĂRELE...

AL LUI LEON DONICI

...mărinimie

La Craiova, juca în timpul verei la o grădină. Acolo îl văzu marele tenor **Gabrielescu**, care era şi directorul Teatrului Național. Se juca „Papa Leonard”. După actul final, când se pregătea să intre în cabină, Radovici se pomeni cu un domn bătrân şi elegant, care fără să-l întrebe, îl apucă de gât şi-l sărută de nenumărate ori. Radovici rămăsese nedumerit. Cine să fie?

Dar bătrânul cu ochi înlacrimați îi șopti: Radovici, tu ești cel mai mare actor al nostru. Aceasta ti-o spune tenorul **Gabrielescu**, care a colindat toată lumea și a văzut cele mai mari celebrități ale teatului!”

Radovici se înclină mulțumind, dar **Gabrielescu** îi luă vorba:

— De mâine ești angajatul Teatrului Național cu angajament excepțional.

Radovici tresări. Fața i se îllumină. Îngână ceva, dar tăcu numai decât. Se posomorî la față și căzu pe gânduri...

— Eă, ce răspuns îmi dai, primești angajamentul?

— Nu, mă iertați, nu pot d-le **Gabrielescu**.

— De ce?

— Nu pot! Și privind la ceilalți camarazi cari-l îmbrău să primească, răspunse:

— Mi-e imposibil fără ei...

— Fără cine?

— Fără ei, camarazi din trupa mea. Dacă-i angajați și pe ei, primesc, altfel nu.

Și **Gabrielescu** înțelese nobletea gestului și angajă, de hatărul lui, toată trupa.

...unde-l chemase sufletul

Părinții erau dezolați. Îl căutaseră în toată țara, dar nu fusese chip să-l găsească.

Dispăruse într-o zi, (era în clasa VI), părăsise liceul și familia, lăsând un bilețel în care îi asigura că, - a aplice acolo unde îl chema sufletul...

După șase luni, bătrânii discutau:

— Unde o fi **Costică** al nostru? Ce păcat să-și întrerupă el școala tocmai aproape de sfârșit, în clasa 6-a...

— Mai avea un an și lua bacalaureatul, zise bătrâna. Păcat!

— Dar ce crezi tu, că imediat ce-l prind nu-l trimet la școală din nou? Haida-de!, răspunse bătrânul, supărat foc.

Ușa camerei se deschide și apare un cap sglobiu de față. E sora mai mică a lui **Costică**.

— Ce vrei, o întrebă bătrânul posomorât.

— Vreau să-ți citesc ceva din ziarul „Evenimentul” dela Iași. E vorba despre **Costică** al nostru, spuse fata cu ochii luminați de o bucurie mare.

Și fetița citi cu glas emoționat:

Iași „Artistic”

„La reprezentațiile trupei „Theodor

Scurta existență a scriitorului scoboritor dintr-o familie cu nobile mlădițe, străns legate de viața și pământul **Basarabiei**, a însemnat, pentru cei cari l-au cunoscut îndeaproape, o dureroasă resemnare, un chinător sbucium. Nimic din voluminoasa înfățișare trupească a lui **Leon Donici**, nu-ți dădea putința să bănuiești neîntărita-i bunătate de suflet. Întâlnindu-i făptura de munte și figura cu caracteristice trăsături slave, te îsbca, ca o rază semină de cer, privirea albastră a ochilor, bună și calmă. Ferindu-și ochii, l-ai fi crezut rând, pe rând, pe scriitorul **Leon Donici**, sau lipovean dela **Vălcov**, sau un fost actor rus, refugiat la noi; răspopit monah de la **Soborul Bolgradului**, pe care o lege barbară l-a lipsit de barbă și mustăți; dacă nu, vr'un călugăr spân, din **Mitrea Chitcani**, alungat de chinuitoare dureri rele din chilioara liniștii înflorite a **Nistrului**, în sgomotul capitalei noastre.

Copil născut și crescut pe pământul pravoslavnic și împărății a țării, avea însă întipărit în suflet, în vorbă, pe chip, ca sub porunca inexorabilă a sângelui, cumintenia, înrăgănarca, blândețea vechilor razeși **basarabeni**.

Aci la noi, tristețea, adâncă tristețe ce-i mistuia inima, și-a zăvorât-o cum a putut mai bine. Bănuțai doar, că și-o trăește intens, mistuitoare într-un colț, cât mai tănuț al făpturii lui de uriaș. Totdeauna ocolă persistent orice amănunt despre viața mai de mult trecută. Dacă-l întrebai, în loc de răspuns, ți se desena, uitându-te la el, chipul însăși al durerii.

— Să lăsăm ce-a fost?... Am de multe ori, de foarte multe ori, impresia că n'am trăit altfel de cum trăește astăzi, niciodată... E ca un vis...

Durerea lui **Leon Donici** nu provenea, după cum i-au înputat-o unii, din regretul ce-l încerca, privind căderea tarismului, Poet în primul rând, **Donici** asista, fără putință de reîntoarcere chiar numai prin ajutorul amintirilor, la năruirea însăși a unei păți din viața sa. Deslipit hruse, nu numai de un pământ și-o țară cari deabia mai târziu, și-a dat seama — și ne-a arătat-o îndeajuns — cât îi erau de streine alături de pământul strămoșilor săi. **Donici** a trăit din plin clipa dureroasă a despărțirii de frăsăși o parte a sufletului său punând, ca un adevărat artist ce era, pavăză de-

Popescu care joacă în orașul nostru se distinge tot mai mult tânărul **Const. Radovici**, prin jocul său concentrat și viguros și prin justa interpretare a rolurilor.

Prevedem un mare talent a cărei evoluțiune o vom urmări pas cu pas.

... Și cronicarul de atunci nu s'a înșelat. Timpul a dovedit-o...

G. S.c.r.

stintului și vremelnicii bucuriilor ome-nești — surâsul amar al resemnării.

Cel care fusese bun prieten într-o scrisă cu **Leonida Andreev**, **Bunia**, **Blor**, aci în **București**-ul nostru, murea de foame. Excesiva sinceritate și timiditatea firei sale, de câte ori nu au fost interpretate în înțelesul de fățarnicie, dacă nu mai rău!

Fățarnic și vândut bolșevicilor, scriitorul care în mai puțin de un an, cu atât de pasională dragoste învățase limba țării, încât reușise în această minime durată de timp să însăileze scriind perfect românește, mănunatele povestiri, cu oameni ce nu-i poate atinge hula lumii, fiindcă sufletul le este numai credința, așa cum răfăcește și astăzi printre noi sufletul bunului dascăl **Gavrilă** din ținutul **Sorocii**...

Într-o seară de Iunie, la terasa **Oteteleșanu**, **Donici** mai vesel ca de obicei, consuma halbă după halbă, cu o sete ce se anunța departe de potolit.

Pe noi, câțiva cunoscuți ce-l înovăream, ce lăsase de mult „în urmă”.

După al șaptelea rând, **Donici** ne spuse:

— Băeți să mergem. Cântă așa de prost muzica asta!

— Mergem acasă, e târziu, replică unul din noi.

Donici tresări, își îndreptă mai sus ochelarii înrămați cu negru și așezându-se liniștit din nou, pe scaun, chemă chel-nărul:

— Mai dă-mi una!

Bău halba din două înghitituri, plăt, și privind-l blajin pe cel care-i adusese aminte de casă, zise:

— Nu merg acasă! D-ta nu știi că eu n'are casă?... Mergem la „Cuibul cu păsărele”.

— Unde? făcurăm toți într'un glas.

— La „Cuibul cu păsărele”!

Cuib cu păsărele în **București**? **Donici** susținea cu tărie că există un local numit așa; fusese de câteva ori acolo, dar nu-și putea aduce aminte pe ce stradă se afla.

Chemă o trăsură, ne sui energic sus și strigă birjarului să oprească la „Cuibul cu păsărele”.

Opri la „Majestic”.

— Nu, se încrunță **Donici**. Cel mult să găsim aici... păsăroaice — și eu nu vreau batiușca, decât păsărele. Înțelegi?

Birjarul se scărpină cu coada biciuștei sub șapcă, se gândi o clipă, ridică din umeri, apoi îndeamnă căii înainte. La „Alhambra”, același rezultat — nu-i cuib cu păsărele! În urmă „Brasserie”, „Elysé” — nici atât. Prin fața birjei noastre trecură astfel rând, pe rând ferestrele luminate a cel puțin douăzeci din localările **bucureștene**: **Maxim**, **Trocadero**, **Salata**, **Groapa Dușce**, **Tunel**, **Sprea** din **Obor**, **Leul** și **Carnatul**, **Enache** din **Dealul Măgurelei**.

La fiecare popas **Donici** se întorcea întrebător, atent, cu sprincenele încordate, cu ochii deschiși larg, spre locul de unde venea murmur confuz de glasuri.

— Nu-i batiușca; haidem!

Deabia către ziuă, după nenumărate

literara

o seama de cuvinte

Despre un prost pretențios care vorbește cu autoritate de lucruri pe care le cunoaște superficial sau pe cari chiar ar trebui să le învețe de-abinele, Jules Renard zicea într-o zi:

— El știe cecece știe; dar nu știe nimic.

Tot dela Renard vine și această definiție, pe care o conferențiară a întrebuițat-o rece, fără a cita sursa, vorbind de refuzul opus de Senat la discuția proiectului de lege asupra votului femeilor:

— Feminismul nu poate conta decât pe Făt-Frumos.

Florent Schmitt povestea că mergând într-o zi la **Societatea autorilor** pentru a încasa produsul unui concert la care cântase muzica **Psalmilor**, scrisă după poemele lui David, casierul îi dădu o mică sumă de douăzeci și opt de franci.

— E puțin, zise Florent Schmitt.

— Ați uitat, zise funcționarul, că noi reținem procentul colaboratorului dv.

Apoi căută într'un registru, găsi un nume „David” și-i arătă suma înscrisă într-o coloană.

— Douăzeci și opt de franci pentru David la Colonna (coloană). Ce ar fi pentru Oedip?

O domnișoară care are un nume sigur în critica cinematografică își face câteodată vulnerabilă pretinsa-i erudiție.

În ultima cronică pe care a dat-o unui mare cotidian, ea a vrut să invoace opera lui Renan. Și calmă a scris:

Când Renan a scris „Suișul pe Acropole...”

După ce s'a urcat, Renan, s'a rugat, domnișoară s'a rugat pe Acropole.

opriți, trecând cheul Dâmboviței, spre hală, Donici se repezi deodată în spatele birjarului.

— Aci e cuibul!

— Unde, d-le, că mi-am ologit caii; de-l-aș dragului de cuib! Spune-mi odată să te duc.

Donici sări cu o maximă grabă. Instărsit „Cuibul cu păsărele”: localul lui Mitică Dona, renumit prin bairamuri nocturne, ciorbă de burtă și „tuslama”. Lângă intrare Donici ne strânse pe toți aproape, șoptindu-ne mulțumit:

— Auziți, auziți cum cântă!

Adevărat. Înăuntru, răspundeau parțial direct bucurii luminoase, aproape copărești, din ochii lui Donici, în cântec precipitat, cascadă de triluri, — sticleții și canarii zăbreliți în colivii.

GEORGE DORUL DUMITRESCU

bazar

CADOU UNUI CHINEZ CATRE UN FRANCISCAN

Institutul misionar din Bergam a primit dela un călugăr franciscan un cadou foarte interesant, oferit misionarului de un general chinez, căruia i-a salvat viața după înfrângerea dela Hankou. Cadoul constă dintr'un clopot chinez, datând din secolul al șaselea înainte de Cristos.

Pe clopot se găsesc gravate embleme streine și caractere cari vor fi descifrate de un savant orientalist, profesorul Vacca. Acesta a cetit că clopotul a fost turnat în al cincizeci și șaselea an de domnie a regelui Ch'u pentru ca apoi să găsească un loc vecinic în templul din orașul Syang. Alte caractere indică nota clopotului „Shang”, a doua din cele cinci note muzicale din gama chineză și însăși orientarea clopotului. Profesorul Vacca e de părere că această piesă rară este unul din cinci clopote dând fiecare o notă diferită, care erau întrebuițate la ceremoniile cultului strămoșilor.

UN BIROU DE POȘTA LA 4.000 METRI ALTITUDINE

Există un birou de poștă situat la o altitudine de aproape 4.000 metri (exact 3.877 metri) și care funcționează regulat. E biroul din Phari-Jong, în Tibet, capitala Tibetului, sfânta și misterioasă Lhasa, a fost legată de India printr'o linie telegrafică, la cererea lui Dalai-lama însuși, zeul cel viu.

Singurătatea în care stă închis așa de riguros guvernatorul teocratic tibetan nu mai există decât în principiu, grație unui fir care traversând giganticele masive și prăpăstii ale Himalaiei, leagă tăcutele fortărețe monahicești ale budismului de sgomotoasa civilizație europeană.

MAȘINA PAȘEI

S'a oferit o mașină de scris guvernatorului din Fez.

Acest eveniment mic, este mai important decât pare la prima înfățișare.

Mașina în chestie este prevăzută cu caractere arabe. Generalul De Chambrun, înainte ca să o remită destinatarului, a avut grije de a grava formula protocolară: Dumnezeu să binecuvinteze pe Stăpânul nostru, pașa.

Guvernatorul s'a arătat foarte încântat de cadou. Anul următor, când i s'a făcut cadou un automobil, el a strigat, că niciodată nu se va sui în această mașină a diavolului. Cecece nu-l împiedică apoi de a se servi de ea și încerca o plăcere grozavă.

Până acum, pașa nu văzuse o mașină de scris: cum însă muntele a venit la Mahomet, tot așa și mașina a venit la pașa.

Pentru cine cunoaște rezistența spiritului arab față de modernism, va înțelege că aceasta e o veritabilă victorie.

caricatura zilei

GENTILEȚE

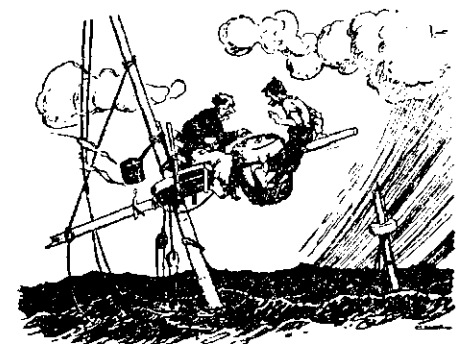
Soțul Canibal: — Spune, scumpa mea, vrei să-ți aduc un prieten pentru dejun? (Judge)

REPORTERUL LA POLLUL NORD

— Cum vă petreceți timpul
— Inumărăm aeroplanele cari trec pe lângă noi. (Interessante Blatt)

GHINION

Primul naufragiat: Vai! Imbecilule, ai vărsat sarea pe masă! Nu știi că asta-i semn rău... (Judge)

carti redate în extrase

VIATA ELEONOREI DUSE

E. A. Rheinhardt

Ultimii 30 de ani ai teatrului italianesc s'au împletit zi cu zi cu existența și jocul Eleonorei Duse.

Intr'o atmosferă încărcată de pompierism ea aduce un vânt proaspăt de joc deslegat de orice formalism.

O umanitate limpede și emoționantă se sbătea în jocul, în glasul ei.

In glasul pe care poate nici una din marile actrițe nu l'au mai avut până la ea. D'Anunzio s'a lăsat și el fermecat de unicitatea aceluia glas de un patetic atât de firesc uman că părea însăși glasul sufletului.

ELEONORA DUSE

Avea numai patru ani când numele ei fu pentru întâia dată pus pe un afiș de teatru.

Trebuia să joace pe mica Cosette din „Mizerabili” lui Hugo.

În timp ce o îndemneau și o învățau cum să plângă, copila cu ochii mari întrebă îngrozită dacă se poate ca publicului să-i facă plăcere să vadă un copil plângând.

Puțin mai târziu află că nu numai pe scenă va trebui să plângă un copil fără frați sau surori.

S'a născut dintr'un tată, pictor ratat care s'a apucat de teatru fără să-l aibă în sânge, și fără să-l iubească, și dintr'o mamă actriță.

Un copil care crește între jucăriile prea mari ale decorurilor de teatru. Un copil care ascultă și vede și își ascute

senzibilitatea pentru lupta de mai târziu pe care trupul ei firav de pe acum o presimte.

Prîbegiri mizere de actori, în cari mica Eleonora îndura o foame cruntă.

Odată se înhăită cu un băiat de vârsta ei și fură din bucătăria unei case străine polenta (mămăligă) ca să-și astâmpere foamea chinuitoare.

Eleonora joacă mereu. Orice.

Într'o seară, în timpul reprezentației, avea 14 ani impliniți, i se aduce vestea că mama ei e moartă.

Făcu ochii mari, tot trupul i se închirici. Dar era deabia în acul doi. Jucă și al treilea. După aceea plecă. Afară, în noaptea aspră de iarnă strânse mâinile amândouă la piept.

Deabia când aceste mâini simțiră

măinile reci ale mamei, realitatea de-veni realitate.

La o lumină de lanternă, pe patul de spital, plânse mult.

Puțin după aceea își face adevăratul debut la Verona în Julietta din Romeo și Julietta lui Shakespeare. În seara aceea împlinea tocmăi 14 ani, ca și Julia. Își contopi existența, inima, sângele cu al eroinei și se confundă toată cu desfășurarea de lumină și lacrimi a Juliettei. În seara aceea destinul Juliettei fu destinul ei.

Puțin după aceea rămase orfană și de tată.

Și acum începe seria peregrinărilor și umilințelor adevărate.

Peregrină din trupă în trupă, din orașel în orașel.

Peste tot fetița asta slăbuță și urâtă, cu un cap în care tremurau doi ochi speriați de propria lor umanitate dureroasă, fu primită cu răceală și ostilitate.

Fiecare se întrecea s'o umblească. Într'una din zile, unul din anonimi direc-tori întrerupse repetiția pentru a-i spune:

— La dracu, ce cauți în teatru? Nu-ți dai seama că e o meserie care nu-ți convine și de care ești străină. Apucă-te de orice altceva.

Urmară zile fără angajament.

Foame și scrășniri.

În sfârșit găsi un angajament în compania Adolfo Draga la Trieste.

Țigănușa asta slabă, și urâtică displicent publicului și directorului și colegilor.

Astfel că trebui să-și ia cuferășul cu lucruri și să plece la Neapole.

Aici se întâmplă că la teatru unde fu angajată să se îmbolnăvească într'una din seri, prima actriță și ea trebui să-și tie locul.

Na jucat excepțional dar printre spectatori teatrului se găsea unul din cei mai distinși actori ai vremii sale: Giovanni Emanuel; un actor plin de inteligență și originalitate.

El fu impresionat de tulburarea ce se degaja peste jocul acestei actrițe necunoscute.

Când după aceea puse, împreună cu prințesa mecenată Santabuono, bazele teatrului „Teatro del Fiorentini”, acți-ionând pe cea mai mare tragediană de atunci, pe Giacinta Pezzana, o angajă și pe Eleonora Duse pentru noul ansamblu.

Teatrul de pe vremea cea era încă năbușit de o prețiozitate grandioasă de actori cari înțeau în costume încărcate și dispăreau sub faldurile unei arte formale și seci.

Eleonora Duse veni cu un aer proaspăt de umanitate simplă și adâncă.

Avea 20 de ani. La acești ani încep pentru ea primele evadări luminoase. Începe să cunoască oameni și prieteni. Se apropie suflete de sufletul ei. Printre cei mai de aproape, Matilde Serao.

Tot în vremea asta de sbucium și încântare se apropie de ea un îns care o înconjoară de o mare și înlăcrimată dragoste frățească.

O dragoste de căine credincios care o urma peste tot locul.

Și ea căreia i se spunea că e bolnavă de „Smara” boala venetienilor cari umblă pe canale, boală ce trece peste inimi precum sara, norii peste canale, ea acceptă ofranda umilă a dragostei acestui modest Tebaldo Checci și se căsătorește cu el.

Se căsătorește cu el fiindcă el îi spusese că această căsătorie îi va liniști și ei sufletul hărțuit de neliniște și o va pune la adăpostul mizeriilor legăturilor cu diverși impresari de teatru.

INTĂLNIREA CU D'ANUNZIO

Drumul ei a urcat apoi printre buruienile frământărilor de tot soiul, spre câteva culmi mari de omă. Gloria o ajunsese la aproape 30 de ani.

Multe încluzențe superioare și multe personalități ale vremii veniră să-i aducă omagiile lor. Cei mai mulți o obosiau.

Printre aceștia, cu adevărat emoționantă a fost întâlnirea cu pictorul german Leubach.

Când îl cunosc pictorul o rugă să-i viziteze atelierul instalat în Palatul Borghese.

O oboseală eventualitatea de a face pe modelul dar cum invitația fusese făcută cu foarte mare discreție — cedă.

Și atunci se întâmplă ceva minunat:

De cum intră i se păru că a intrat în imperiul unei halucinații. Toată încăperea cea vastă era de sus până jos acoperită numai de portrete de ale ei în diferite pozițiuni, luate de Leubach în timp ce ea juca. Niciunul din portrete nu semăna cu celălalt și totuși se regăsea în toate.

Într-o seară, la Roma, după ce jucase Dama cu Camelii, într'un antrac, în timp ce pășea zăpăcită și plânsă către cabina ei, un om o întâmpină. Un om căruia o privi cu ochii clari și strălucitori: „O grande amatrice”.

Ea nu-i răspunse o vorbă.

Dar, după ce redeveni iar Eleonora Duse, după ce Dama cu Camelii se eliberase complet din ea, i se spusese că omul care a întâmpinat-o este poetul de care întreaga Italie vesește de ani de zile; că omul cu privirea metalică este scriitorul D'Annunzio.

Ea nu da de obicei ascultare niciodată la avvelor.

Dar ce se spunea despre apucăturile ei nu părea să fie însemnări de carnet, ci pur și simplu bucați vii dintr-o operă de artă.

Astfel află ea că este soțul unei prințese cu care încearcă în fiecare zi o mișcare de proesii, că bătrânul Carducci a căzut cu mare interes și profund iritat pe zilele lui; că e idolul tineretului.

„O grande amatrice” aceste cuvinte și privirea cu care i-au fost spuse, ea le uită niciodată.

Și altă dată într-o singură sorbitură

s'a consumat povestea unei vieți întregi.

Era în Veneția. Neputând dormi părăsi odaia în care nuși mai găsea astampăr și cobori într-o gondolă pe canale.

Ceasuri lungi peregrină astfel.

Deabia când cerul se inverzi și cupola bisericii Santa Maria dela Salute purcesse a străluci, deabia când bărcile pline de pește și legume se apropiară, ea se hotărî să se înapoieze acasă.

Deopotrivă cu gondola ei mergea o altă gondolă din care scobori la mal un om.

Nici pe el inima nu-l lăsase să doarmă dar era o altă neliniște aceea care îl gonise de alungul canalelor.

Ea îl recunosc. El o întâmpină și merseră apoi împreună de-alungul unei dimineți ce înflorea în Veneția și gonea din inima unuia focul și din a celuilalt jarul.

Acum inimile lor erau simple și mari și ei vorbeau de această dimineață și de alte multe lucruri cu mare firesc.

Toate erau de parcă un copil s'ar fi deșteptat într-o zi de sărbătoare și ar fi privit prin fereastră în stradă și i s'ar fi părut că toate s'au creat acum întâia dată pentru bucuria lui.

Înainte de a se despărți, ea îl întrebă pe D'Annunzio de ce nu scrie teatru.

El îi zămbi ștrengărește.

Eleonora Duse căzu pe gânduri.

Se gândea la acest om care căzuse deodată în viața ei.

El număra numai 33 de ani și toate nuvelele, romanele și poeziile lui povesteau numai de el.

Acum se gândea la tot ce îi povestise despre D'Annunzio prietena ei Matilde Serao și soțul ei Edoardo Scarfoglio care era prietenul poetului.

Ii cetii poeziile în cari străbătea oboseala cărnii bolnave.

El veni de multe ori la ea și îi vorbea de planurile sale.

Câteodată vorbele curgeau fără frâu, o luau razna și deodată înaintea ei apăreau priveliști și întâmplări; mituri se lămurau deodată luminos.

Și ea, care clocotea de aceleași întâmplări nelămurite ce se creau rostite și plasticizate, ea care iubea vorbele fiindcă în el era și sânge și culoare și parfum, ea îl asculta fermecată.

Dar după ce era din nou singură și se uită înapoi spre viața ei, spre acel coșmar urât și monstruos ce fusese viața ei, atunci o înduioșă un dor de sine înșăși.

Cum însă sta iarăși în fața lui simțea din nou că nesfârșirea pământului nesfârșirea omului se grupau minunat în acest om.

PARISUL

Dulce lumină a Italiei. Depărtarea și străinătatea te vor face și mai luminoasă. Niciodată această Italie nu fu o patrie mai caldă sufletului ei ca acum. Niciodată toate anotimpurile nu au năvălit într'un singur anotimp ca acum.

Tinea în mâini telegrama aducătoare de vărteje și mesagii.

Prieteni din Paris îi pregătiseră teatru și îi făcuseră o admirabilă atmosferă.

Va juca în Théâtre de la Renaissance teatrul Sarei Bernhardt. La început crezu că dorința de a juca în teatrul Sarei Bernhardt, emană chiar de la marea artistă cu care se întâlnise cu 16 ani înainte.

Află însă după aceea că Schurman închiriasse sala din proprie inițiativă. Bunul și vechiul prieten Pimoli îi vorbea tocmai de cercurile artistice franceze

când se anunță D'Annunzio. Ea îi înmână telegrama primită.

— Ei și șovăi?

— Oricum. Nu îndrăzneam să mă arăt publicului francez așa de familiarizat numai cu personalități desăvârșite.

— N'ai dreptate. Știi doară ce înmooasă și reprecupețită primire elogioasă s'a făcut artei mele.

Și-apoi e în tradiția franțuzească de a onora și a primi cu brațele deschise pe artiștii de dincolo de mare și de munte.

Sunt sigur că va gasi la Paris mai multe urechi să te asculte și mai multe inimi să te înțeleagă ca ori unde.

— Toate acestea sunt posibile. Dar la ce ajută ele cand te ascultă un public care nu înțelege limba în care joci?

Și atunci veni momentul să-i ceară ceia ce niciodată nu îndrăznise: să scrie o piesă pentru ea, ca s'o joace la Paris.

— Bine dar nu poți cere să fac asta într-o săptămână. E o nebunie.

— Ei bine, atunci scrie-mi rolul unei nebune.

— Te duci la Paris?

— Numai în aceste condițiuni.

— Atunci vom încerca să aducem la îndeplinire dorința d-tale.

— Vreau o promisiune mai precisă.

— Ei bine, în zece zile ai bucată

Și Pimoli povestește mai departe: Întreb la hotel „Bristol” de Eleonora Duse, la Roma. Tocmai vroja să iasă. Când mă văzu, îmi arătă o minunată legătură din stofă de mătase, împrejmuită de beți verzi de moiré. Un manuscris.

— Il am, îmi spuse ea triumfătoare.

— Ce anume?

— Manuscrisul lui Gabriele d'Annunzio.

— Și cum se cheamă?

„Sogno d'un Marino di Primavera”.

Și ca să dau cadru adevărat acestei bucați, mă duc regulat cu trupa mea la țară și repetăm pe scenă colorate, sub copaci, în mijlocul florilor.

Nu mai zece zile, zece zile de odihnă și apoi Parisul.

— Și cu ce începeți?

— Șovăi între „Magda”, „Femme de Claude” și „Dama cu Camelii”.

— Aceste sunt toate bucați alese însă jucate de Sarah Bernhardt.

— Asta o știu prea bine.

— Vă dau un stat prietenesc. Alegeți altceva.

— Dar ce să joc? Este vina mea dacă această acțiune universală a epuizat tot?

După multe discuții, rămase din repertoriul italian numai „Locandier”, „Cavaleria rusticana” și poemul dramatic al lui d'Annunzio.

A fost o primire triumfală. Toată sensibilitatea franceză s'a pus în mișcare ca să-i facă o intrare într'adevăr mișcătoare.

Primoli scrie un articol entuziast asupra ei pe care îl citau toate gazetele franțuzești.

Biletele se vândură în prima zi a deschiderii casei. Toate privirile și toate inimile erau îndreptate asupra stelei.

Apoi sosi vestea că la prima reprezentare (a Damei cu Camelii) va sosi și Sarah Bernhardt dela Bruxelles ca s'o vadă. Duse nu văzu ceva excepțional în această veste. Se știa oaspetele teatrului Sarei Bernhardt.

Nu vru să creadă nici svonorile cum că aceea căreia ea îi acorda omagiul unei admirații integrale, nu-l merita decât în parte.

Fiindcă ea mai credea că o artă mare este expresia unui suflet mare. Schurman privea astfel lucrurile dar se te-

mea să-i spună adevărul în față. Era destul de mulțumit că Duse lăsase ceva din obiceiurile ei italienești. Era fericit că ea da mai multă atenție strălucirii toaletelor ei și că primea vizitele celebrităților literare și politice, așa cum Parisul cerea dela o mare actriță.

Să fi fost asta influența lui d'Anunzio? Sau întâmpluise Parisul singur a oast miracol?

Întâia seară, Această Damă cu Camelii a Eleonorei Duse produsese la început mirare. Era complet deosebită de aceea Damă cu Camelii a Sarei Bernhardt, definitiv acceptată și cunoscută. Sfârși prin a cuceri.

Poporul francez înțelegese că aici nu se mai întâmplă procesul vechi al teatrului acceptat și iubit de masa lor. Înțelegese că e altceva. Înțelegese că pe scena unde juca Eleonora Duse se consumă fapte și misterul unui destin care aparține sensibilității celei mai intime a fiecăruia dintre ei.

Și ei mulțumi acestei noi Margueritte Gautier care juca pentru fiecare din ei într-un fel special și deosebit.

INTRE SARAH BERNHARD ȘI DUSE

Intre Sarah Bernhardt și Eleonora Duse, erau deosebiri fundamentale. Prima reprezintă geniul francez al împodobirii și frumuseții formale.

Nimic din artificiile pe cari le pune la dispoziție moda și pietrele scumpe, fardurile și croitorii celebri, băile speciale și îngrijirile secrete — nu rămăneau neîntrebuințate.

Toate culorile, incarnația căruia pe cari pictorii celebri le puneau în tablourile lor, combinând cine știe ce colorit special al feții, le verifica ea pe obrazul ei.

Își farda urechile în roz și le lăsa abil împrejmuite de două bucle din părul ei de abanos. Fiecare gropiță își avea rozul ei.

Iar degetele Sarei Bernhardt erau așa de roze că păreau la fel de străvezii ca urechile și făceau impresia că sunt luminate pe dinăuntru. Buzele tremurau cu o subțire adiere de piarsică.

Era frumoasă, dar o frumusețe prea vizibil căutată și îngrijită.

Duse era tocmai djmpotrivă. Îți trebuia un sfert de oră după ce ai văzut-o ca să-ți dai seama că este extrem de frumoasă.

Era destul de emotiv și cunoscut emotivul zâmbet de Mona Lisa al Sarei Bernhardt. Impresia pe care o lăsa, se prelungea câteva clipe după aceea.

Dar cu o singură tremurare înfiorată a buzelor, marea ei artă, Eleonora Duse făcea sufletele să plângă. Și nu era o linie în chipul ei care să nu ia parte la această înfiorare. Duse nu reușia în pozele de monument statuar. Ea știa să dea contur numai farmecului pur al unei idei, al unui sentiment.

Majoritatea tragedianelor se complac în a traduce acele stări în care omul se înfrățește cu instinctele animalului.

La Duse fiecare gest lua forma curată a unei înălțări și a unei purificări.

Nici o grație fizică. Numai grație interioră sau interiorizată.

Astfel stăteau aceste două artiste una în fața celeilalte precum un virtuos în fața unui artist de geniu.

FRANCESCA DA RIMINI

În cartea lui cea mare și grozavă: Francesca da Rimini, d'Anunzio ridică dragostea lor până la apologia unei tragedii grece cu toată strălucirea și frumusețea ei.

Cartea sângelui și a voluptății, cum o numea el, avu un răsunet mare în inima ei. Ea o consideră ca pe cea mai autentică desfășurare de poezie tragică italienească ce se scrisese vreodată.

Cu mare bucurie sfântă a început Francesca da Rimini. Un jar vechi și adânc o încălzea, îi da versurilor nu știu ce înălțare religioasă. Simți cum asupra ei făcea stindardul iubirii și al tristeții desfășurând sângele bogat și fermecător al unei vieți noi.

Își dăde seama că tot ce iubise în versurile vechi ale poetului erau puțin lucru față de această nouă operă.

Se întrepătrunse cu versurile acestea, dormi cu ele, plânse cu ele, până îi intrară definitiv în sânge.

Și tot așa cum altădată împodobise cu roze și stufe scumpe și rare, comodele și drumurile pe urde avea să treacă el, tot așa acum puse în joc toată fanțazia ei pentru a da Francescăi de Rimini o strălucire nemaavăzută. Costumeuri speciali pentru costumele istorice, desenatori, pictori, cele mai fine catifele, arme vechi și rare, mobile și broderii fură adunate și culese din toată Italia pentru a servi la bogăția variată de culori și apoteoze ce trebuia să fie Francesca da Rimini.

Nu trebuie să fie nici o piatră falsă, nici un costum neautentic. Fericită ca un copil că poate pune averea ei la picioarele unei mari opere de artă, ea risipi cu o dărnicie nesăbuită ban după ban.

Se spune că însăși pietrele dela pantofii comparașilor erau autentice.

Francesca da Rimini fu jucată la Roma. Și aceiași oameni cari un an mai târziu aveau să aplaude fericiți acele „Laudi“, odele „Cetății moarte“, fură indignați de epopeea aceasta de pasiune și groază.

La asta nu se aștepta. Pentru ea durerea era mare dar o suporta cu stoicism. Se gândea însă la el, la d'Anunzio. Niciodată nu urăse publicul. Dar acum avea o aversiune pentru el.

CALATORIA IN AMERICA

Multe onoruri o așteptau la New-York.

După ce trepidăția străzii, vuetul de oțel al metropolei încetă; după ce focul rampei se stinse, ea fu din nou singură și săracă în acest mare și uriaș laborator mecanic.

Trecu în Cuba și Canada, ar fi dorit o odihnă mai lungă în California. Dorea căldura și searele acela care îi amintea de țara ei. Și apoi o cuprinse un dor de acasă. Acasă. Cât mai curând, mai neîntârziat să se întoarcă. Precum făcea maică sa, dacă s'ar fi văzut pe pământul țării sale ar fi aprins din nou câteva candelă la icoană.

Se închise în hotel, Nimeni să n'o vadă. Să fie mai singură, numai cu ea însăși.

În sfârșit, la 5 Aprilie, munca o chemă din nou, imperios.

Ploae înghețată de zăpadă, vreme de iarnă.

Repede o trăsură la teatru.

La teatru însă cabina ei era încuiată și omul de serviciu lipsea.

Trebuă să aștepte afară în ploaia pătrunzătoare.

Când i se deschise în sfârșit poarta teatrului frigul i se cuibărise deja în oase.

Își adună toate puterile ca să-și mai facă datonia deplin și frumos.

Jucă în seara aceea tragedia singurătății și însingurării complete, jucă despărțirea ei de lumea aceasta.

Fu adusă acasă în odaia străină, în frigurile focului celui din uamnă care începuse a-i mistui plămâni.

Curând știu și ea care e adevărul. Știu că s'a isprăvit maștera muncă și mucenicia a acestei vieți.

Dar vroia ca acest sfârșit să nu se întâmple într'o țară străină.

Îtrinsă deja de friguri ea vorbi precipitat de o biserică în Italia unde își va găsi liniștea împăcării cu sine, liniștea dinainte a morții.

Muri în cea dintâi zi a Paștilor lui 1924.

Corpul neînsufiețit al Eleonorei Duse fu acoperit de trandafini albi și călătoria spre patrie începu.

Mândru în eleganța-i de fer aștepta vaporul „Duilio“.

Și aceea care începuse desculță și săracă sfânta ei înălțare, se întoarse ca o regină a pământului spre patrie.

Acoperită în culorile vii ale steagului italian, sta șierul pe coverta vaporului în fața portului Neapole.

Un reprezentant al casei regale; reprezentanți ai tuturor artiștilor și o trupă de soldați dădură onorurile celei care odihnea.

Și după ce această paradă fu sfârșită deabia atunci începu marea procesiune a celor multe. A celor pe cari ea îi făcuse să plângă cu lacrimi adevărate.

Încet și în cor rugară pentru veșnica lumină, pentru veșnica ei odihnă.

Apoi orașul o primi cu amplexarea unei tristeți tăcută și frumoasă și cu o mare de slonă.

Biserica în care a treia Romă își înălțase serbările fu pregătită pentru rugăciunile la moartea Eleonorei Duse.

Pe bolta dela intrare fu bătută o placă cu următoarea inscripție:

Pace in Dio
All! irrequieto anelito
di Eleonora Duse
nell' ora del suo intorno
dall' netimo pellegrinaggio
implorano Roma e l'Italia Madre

adică:

Pace intru Domnul
pentru cea fără de odihnă
Eleonora Duse
în ceasul reîntoarcerii din
ultimul pelerinaj
roagă Roma și Italia mama,

Florența, Bologna, Padua, arborară
ele doful mare.

Fiecare oraș își dădu ofranda tăcută
lui său omagiu.

Apoi împărăteasca îngropăciune
sfârși.

Prietonii de aproape și cei de departe
o aduseră până la Asolo, în micul cimitir
al bisericii Sant' Ana, în pământul
venețian și o îngropară.

Un bloc de granit din Monte Grapat,
rupt, închide în tăcere comoara de
și de foc care n'a încetat o clipă să arde
și să aducă și celorlalți semenii o
mă din focul ei.